

Філософ-і-Я:

наукові розвідки студентів
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Випуск 3

м. Кам'янець-Подільський
2018

УДК 101 (051)
ББК 87.2я52
Ф-54

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 20995-10795Р від 22.08.2014 р.

Друкується згідно з рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 4 від 26.04.2018 р.

Рецензенти:

Попович М.Д., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри історії, філософії та права Подільського державного аграрно-технічного університету
Гамрецька Г.С., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Науково-редакційна рада:

Ю. В. Бех, доктор філософських наук, професор (головний редактор);
А. В. Найчук, кандидат філософських наук, доцент, (заступник головного редактора);
Т. В. Сулятицька, кандидат філософських наук, (відповідальний секретар);
С. О. Волковинський, кандидат філософських наук, старший викладач;
С. О. Ганаба, доктор філософських наук, доцент;
В. А. Дубінський, кандидат історичних наук, доцент;
В. В. Кобильник, кандидат політичних наук, доцент;
В. В. Нечитайло, доктор історичних наук, професор;
М. П. Плахтій, кандидат філософських наук, доцент;
Л. В. Фурманчук, технічний редактор.

Філософ-і-Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : наук. журнал / гол. ред. Ю.В.Бех. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. — Випуск 3. — 46 с.

Науковий журнал студентської філософської есеїстики та студентських наукових статей з філософії. Спрямований на висвітлення актуальних для студентської молоді філософських проблем, філософського осмислення сьогодення, людського буття, життя соціуму, сучасної культури, релігійного життя, екологічних та аксіологічних проблем сучасності. Журнал містить розділ філософської есеїстики, в якому студенти діляться своїми роздумами в любові до мудрості, до осягнення людського життя та буденних проблем і парадоксів молоді України.

Розрахований на всіх, хто цікавиться філософією, філософським осмисленням буття та людського життя.

УДК 101 (051)
ББК 87.2я52

© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2018

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Філософ-і-Я

**НАУКОВІ РОЗВІДКИ СТУДЕНТІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 3

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,

Зміст

Розділ 1. Теоретико-праксеологічні основи філософії	4
	4
Войціховська Я.Е. Філософія драматургії Вільяма Шекспіра.....	
Марціник Мар'яна Політичні погляди правобережної української еліти, очолюваної Петром Дорошенком у серпні 1665 р. – березні 1669 р. (проблема прийняття протекції).....	11
Черняк Оксана Поняття “ідентичності”: теоретико-праксеологічний аналіз на прикладі українського національного відродження.....	17
Розділ 2. Любомудріє (Есе)	21
Атаманчук Світлана "Усе життя – це експеримент. Чим більше експериментів ти робиш – тим краще" (Ральф Велдоу Емерсон).....	21
Бойчук Дмитро Ціна життя залежить від того, на що ми її витрачаємо, а сама по собі вона нічого не коштує.....	22
Гавринтук Тетяна Проблема самогубств серед молоді.....	26
Гнатюк Іванна "Любити глибоко – це значить забути про себе" (Ж. Руссо)...	28
Гураль Тетяна "З усіх утрат втрата часу найтяжча" (Г.Сковорода).....	29
Гурин Вікторія Я цього хочу. Значить це буде.....	30
Ковальчук Антон Є тільки одне благо — знання і одне тільки зло — нещасття	31
Куля Вікторія "Завжди кохай" Епікур.....	32
Макогон Анастасія Кожна людина народжується для якоїсь справи. Кожен, хто ходить по землі, має свої обов'язки.....	34
Пелехацька Тетяна Проблема довіри між людьми.....	35
Тютюнник Микола "Роби свою справу чесно, з душею, – і твоє до тебе прийде!" (Богдан Ступка).....	37
Тютюнник Микола Давайте берегти ліси!.....	38
Щербань Роман Споглядання.....	40
Щербань Роман Схід – справа тонка.....	42
Ярич Володимир «Ми розіп'яті на циферблаті годинника».....	43
Юрак Тетяна «Гірка образа стала поміж нами і тихо гасне полум'я свічі, Як легко поєднатися тілами, як важко поєднати дві душі...».....	44

Розділ 1. Теоретико - праксеологічні основи філософії

*Войціховська Яна,
студентка 2 курсу педагогічного факультету*

*Науковий керівник – Т.В.Сулятицька,
кандидат філософських наук, доцент*

УДК 811.111-21Шекспір:165.742

ФІЛОСОФІЯ ДРАМАТУРГІЇ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА

У статті проаналізовано, на прикладі трагедії «Гамлет», драматичну творчість В. Шекспіра через призму філософського сприйняття.

Ключові слова: гуманістичний світогляд, філософія гуманізму, морально-етичні проблеми, боротьба добра і зла, самотність людини у світі, здатність змінити світ на краще, мотив відчуження людини, мотив помсти.

Постановка проблеми. У сучасному житті з його складними життєвими буднями ми забуваємо про багато споконвічних питань, що хвилювали людство протягом багатьох століть, однак залишаються нагальними й сьогодні: сутність людського буття, добро і зло, моральність людських вчинків, здатність пробачати тощо.

Метою статті є дослідження проблем гуманізму у творчості Вільяма Шекспіра, спроба донести до молодого читача думку про те, що моральні цінності – поняття вічне та не підвладне ні простору ні часу.

За останні десятиліття відмічається в нашій країні значне підсилення інтересу до філософії. Філософська література не залежується на книжкових полицях. І читають її далеко не тільки професіонали. Не кажучи уже про фізиків, з однієї сторони, і літературознавців – з другої, до філософії відчули потяг психологи й соціологи, історики та лінгвісти. На сторінках журналів, присвячених питанням, здавалося б, дуже далеким від абстрактної теорії, все частіше з'являються посилання на класиків світової філософської думки. В результаті, тіні великих мислителів тривожать навіть наших менестрелів та бардів, – факт, який засвідчує те, що філософія намагається вийти на площі, хоч не у своїй власній якості, а у вигляді образів та асоціацій, породжених таємничим словосполученням «любов до мудрості».

У наш час все більше значення набуває етична орієнтація людини: як в самому реальному житті, зітканому із міжлюдських відносин, у складну тканину, які вплітаються як моральні відносини, так і різноманітні ідеологічні процеси.

Особливо потребує такої орієнтації молодь, яка ще не має багатого життєвого досвіду. Моральне відчуття й свідомість, якщо вони розвинені в правильному напрямку, допоможуть їй уникнути багатьох помилок на життєвому шляху. Неоціниму послугу в цьому відношенні може й повинна надати молоді наша моральна філософія, що своїм корінням йде в народну традицію та отримала свій плідний розвиток у класичній літературі [1].

Філософія взагалі, а моральна й етична філософія зокрема, вибудовується з морального досвіду народу. Неможливо знайти іншого шляху до змістовного розуміння, морально-етичних філософських проблем, окрім того, що проходить через світову класику та всі наступні традиції, що опираються на неї.

Іншими словами можна сказати, що лише прививаючи молоді та студентству любов до класичної світової літератури, наповненої глибоким філософським змістом, можна сподіватися й вірити в те, що зерна, засіяні в цій величній літературі, дадуть благодатні плоди в молодих умах. Саме до такої світової літератури й належить художній геній знаменитого англійського драматурга Вільяма Шекспіра. Єднання англійської нації, духовне піднесення, напруженість культурного життя – за таких умов на межі XVI – XVII ст. з'явилася в англійській літературі велична постать Шекспіра. Ним були створені неперевершені образи трагедій, що наповнені глибоким філософським змістом. Його ім'я назавжди вписане в «золоту книгу» епохи Відродження.

Епоха Відродження – неповторна і яскрава. Вона дивує нестримним злетом фантазії та митців, піднесенням духу, величезною вірою у творчі можливості людини. Ніколи ще мистецтво не відігравало в такій мірі істотної ролі в житті суспільства. В людях все більше в ціні розум, досвід, знання. Провідниками віри в індивідуальність людини, в його релігійні здібності виступали дослідники, філософи, письменники, художники. Їх стали називати гуманістами.

Саме в цей час філософське поняття людини підлягло значній зміні й розвитку, що, у свою чергу, привело до відповідного розширення значення слова людина, збагачення його ідейного змісту, зміни синонімічного ряду, втрати старих та появи нових співвідносних зв'язків його з іншими словами та поняттями.

Високий ступінь розвитку драматичних творів Шекспіра був зумовлений не тільки силою його дарування, але й особливостями часу, в який він творив, то була переломна епоха в історії Західної Європи. Феодальне суспільство вступило в смугу жорстокої кризи та почало розкладатися. Його підвалини підривав новий клас, що виник у середньовічному місті, – буржуазія. Дворянство вироджувалося, росло багатство й вплив великих торговців і грошових магнатів.

Під впливом цього перелому в суспільстві з'являлося все більше людей, що звільнялися від станових забобонів, людей, що намагалися по-новому осмислити життя. Інтелігенція, що вийшла переважно із середовища містян, проявила свої творчі здібності в усіх сферах діяльності. Філософи, вчені, поети, художники, мореплавці та землепроходці пройнялися новими поняттями про життя та призначення людини у світі. З'явилася велике вчення гуманізму, що стверджувало силу і красу людини. Гуманісти сподівалися, що крах феодалізму створить сприятливі умови для подальшого розвитку суспільного життя.

Їх сподіванням не судилося здійснитися. На зміну власті грубої сили йшла нова страшна сила – влада золота. Старі форми гніту змінювалися новими. Сучасникам не завжди було ясно, в чому джерело зла – в пережитках цілих порядків, чи в нових бідах, що з'явилися. Так чи інакше, протиріччя дійсності досягло крайньої гостроти, воно не залишало місця для благих надій, і це зумовлювало трагічний умонастрій передових людей епохи, до яких належав драматург загальнодоступного народного театру Шекспір.

Перше десятиліття творчості Шекспіра (1590-1600 рр.) пройшло під знаком надій та оновлення. Саме в середині цього періоду драматург створив «Ромео і Джульєтту». У цій трагедії благородні герої гинуть, отримавши моральну перемогу.

Творчість Шекспіра поділяється на три періоди. Саме у другому «трагічному» періоді (1601-1608) створені «великі трагедії» («Гамлет», «Макбет», «Король Лір», «Отелло») [3]. «Гамлет», твір, що знаменував перелом у творчості Шекспіра, який прийшов до визнання безвихідності трагізму. «Король Лір» – вершина шекспірівського трагізму. Обидві трагедії виражають гірко усвідомлення перемоги зла в світі.

Трагедія постала на ґрунті кризи гуманістичного світогляду Шекспіра і, ширше, всієї ідеології ренесансного гуманізму; водночас вона є чи не найглибшим і найзавершенишим художнім вираження цієї кризи. Зміна світовідчуття, зрозуміло, не була в Шекспіра несподіваною, а стала наслідком діалектики його світогляду. Основа кризи гуманістичної ідеології Відродження – розчарування у досконалості людської природи. Джерелом трагічного у цей час стає невирішуваний конфлікт між особистістю, носієм гуманістичної природи та світом, що живе за законами егоїзму та несправедливості.

Кожна п'єса Шекспіра – мікрокосмос, малий згусток великого всесвіту. В ній є все, що складає ланки, які утворюють світ. У повному погодженні з філософією гуманізму, в центрі кожної п'єси – людина. Особливість драм Шекспіра в тому, що людина в них знаходиться у тісному зв'язку зі всім світом життя.

Трагедія – вид мистецтва, що в найбільшій силі зображує зло та протиріччя дійсності. Сюжети трагедії – це завжди трагічні долі людей, причому особливо вражає те, що жертвами стають благородні люди. Причиною їх загибелі являються як зовнішні обставини, так і внутрішні протиріччя. В цьому відношенні між ранніми та зрілими трагедіями Шекспіра є суттєві відмінності. Ромео і Джульєтта – юні, чисті істоти, ще не скалічені життям. Їх загибель зумовлена ворожими зовнішніми обставинами й безмежністю їхнього кохання. Про протиріччя особистості тут ще не приходиться говорити. Але вже Гамлет і ще в більшій степені Лір – люди, у поведінці яких помічаються протиріччя. Причина їх загибелі не тільки зовнішня. Існує дещо в характері кожного з них, що зіграло важливу роль в їхній трагічній долі.

В історії мистецтва й літератури немає більшої за популярністю п'єси, ніж популярність «Гамлета» Вільяма Шекспіра [3, 5]. Дослідники творчості Шекспіра стверджують, що немає іншого прикладу такої стійкості та тривалості

театрального твору. Більш ніж 300 років цю трагедію граються на сценах театрів всього світу. Найвизначніші актори театру й кіно вважали за велику честь зіграти роль Гамлета: Лоуренс Олів'є, Мел Гібсон, Інокентій Смоктуновський, Володимир Висоцький. Вершиною акторської майстерності може слугувати ця роль тому, щоб її отримати, актори ладні були відмовитися від будь-яких інших пропозицій і навіть погодитись, щоб ця роль була єдиною в їхньому житті. Люди різних культур шукають у ній відповіді на питання, які тривожать їх [4, 5]. Секрет цієї трагедії – у філософській глибині та гуманістичному натхненні даного твору, в майстерності Шекспіра-драматурга, який утілює загальнолюдські проблеми в художні образи.

Морально-філософські мотиви цієї трагедії розкриваються через образ головного героя – Гамлета, принца датського. Майже три століття глядачі, читачі п'єси, дослідники намагаються розгадати загадку цього характеру: слабкий він чи сильний, підкорюється обставинам чи діє відповідно до своїх переконань. На початку минулого століття англійський поет Томас Еліот дуже влучно зауважив: «П'єса „Гамлет” – першочергова проблема, а Гамлет як характер – тільки другорядна».

Шекспір створив складну картину життя, що дає привід для різних умовиводів. Зміст «Гамлета» ширше подій, що в ньому відбуваються. До того ж, ми й самі розширюємо зміст твору, переносячи сказане в ньому на більш близькі та зрозумілі нам життєві ситуації, вже не схожі на ті, які зобразив Шекспір.

Трагедія не тільки багата смислом сама по собі, вона спонукає до думок, що у ній прямо не висловлені. Це один з тих творів, які стимулюють мислення, збуджують у нас творчий початок. Мало хто залишається не зворушений трагедією. Для більшості цей твір є тим особистим надбанням, про яке кожен відчуває себе вправі судити. Зрозумівши Гамлета, перейнявшись духом великої трагедії, ми не тільки осягаємо думки одного з кращих розумів, «Гамлет» – один з тих творів, у якому виражена самосвідомість людства, усвідомлення протиріч, бажання перебороти їх, прагнення до удосконалювання, непримиренність до усього, що вороже людяності.

Герой живе у творі, як сам твір живе у традиції, перегукується з іншими, йому подібними. У добу Шекспіра найпопулярнішим жанром була трагедія помсти [5]. У цього жанру був свій погляд на світ, своя філософія, яка виходила з того, що помста відновлює гармонію, а відмова від помсти робить людину спілником зла, сприяє знищенню гармонії світу.

Щоб сприймати помсту як акт, що має всесвітнє значення і відновлює всесвітню гармонію, треба було мислити по-старому, сприймати себе часткою світового цілого. Саме цього Гамлет і не відчуває. Він відчужений від світу, не вірить, що один удар може щось вирішити у світовій гармонії, що він самотужки може щось змінити. Усвідомлення свого ставлення до світу найтяжче дається героєві. Саме цьому й присвячена трагедія, а помста стає лише одним з виявів цієї проблеми. Отже, один із головних філософських мотивів трагедії – це мотив відчуженості людини.

Мотив відчуженості розвивається впродовж усієї трагедії, зростає, зрештою призводить до катастрофи.

Образ Гамлета – центральний у трагедії Шекспіра, це новий на той час тип героя – герой-гуманіст. Протягом твору Гамлет намагається вирішити складні морально-етичні проблеми, дійти істини. Він робить свої вчинки на основі філософських міркувань.

Вже на початку п'єси визначається головна мета цього героя – помста за вбивство батька. Відповідно до середньовічних уявлень – це його обов'язок, але Гамлет – людина нового часу, він гуманіст, і жорстока помста суперечить його натурі. Помститися убивцеві свого батька, покарати зло і тим самим продовжити ланцюг злодіянь? Чи змиритися, знести та простити? Чи варто оборонятися під ударами долі? Щоб прийняти рішення, йому треба добре зважити, чи змінить щонебудь у світі смерть Клавдія. Навколо себе він бачить лише зраду та підступність. Він розчаровується навіть у своїй любові і залишається самотнім. Наприкінці твору Гамлет доходить висновку, що безкінечно терпіти зло неможливо. Але на це вічне питання людство дотепер не має ясної відповіді.

Мотиви таємниці життя та загадки смерті також хвилюють Гамлета. «Бути чи не бути?» [4] – це знамените питання він задає собі у монологі. Що таке життя, і що чекає людей поза ним? Сон? Чи щось інше? Як це так, що один удар кинджалу може навіки стерти цілий світ людини з її почуттями, переживаннями? Чи це неможливо? Біля могили блазня Йоріка Гамлет розмірковує над тим, куди зникає земна слава: пиha придворних, метушня службовців, військова доблесть полководців, краса світських дам.

Його роздуми про призначення людини приймають трагічне забарвлення (сцена на кладовищі). Людина – дуже слабка істота, щоб протидіяти злу, – вважає Гамлет. Події трагедії ніби підтверджують ці міркування героя: безвинно гине Офелія, а зло залишається безкарним. Гамлет не може змиритися з цим, але і не знаходить у собі сили протидіяти. Якщо він стане вбивцею, то перейде на сторону зла й тим посилить його.

Шекспір дає Гамлету декілька можливостей убити Клавдія: Гамлет бачить, як король наодинці молиться і йому випадає слухна нагода. Але герой не робить рішучий крок. У молитві Клавдій спокутує свої гріхи, смерть в таку хвилину сприймалася сучасниками Шекспіра як пробачення гріхів, а душа людини, вважалося, відлітала в рай. Убити в таку мить Клавдія означало пробачити йому заподіяно зло. Саме цього Гамлет і не може зробити. На наших очах герой переживає складну боротьбу між почуттям обов'язку й власними переконаннями, ця боротьба призводить до сумного висновку: весь світ – в'язниця, де немає місця людським добродіям, де кожна людина приречена на самотність.

Ще один морально-філософський мотив твору – роздуми про вірність та відданість. Гамлет роздумує про свою відданість батькові. Його до глибини душі вражає швидке весілля своєї матері з братом покійного чоловіка, «ще почервоніння не спало на віках від сльози, ще цілі чоботи, в яких вона супроводжувала гроб батька»: «О, жінки, вам ім'я – віроломство!» [5] Гамлет

розмірковує над тим, наскільки ж люди в суспільстві «нікчемні, плоскі і тупі» в своїх прагненнях до грубої користі.

Монологи Гамлета розкривають внутрішню боротьбу, яку веде з собою герой. Він постійно докоряє собі у бездіяльності, намагається зрозуміти, чи в змозі взагалі на будь-яку дію. Він навіть думає про самогубство, але й тут роздуми про те, чи не чекають на нього такі ж проблеми у потойбічному світі, зупиняють його («Бути чи не бути?»). Обов'язок наказує йому «бути» і діяти. Шекспір показує послідовний розвиток характеру Гамлета. У фіналі трагедії вбивця короля покараний, але сталося це в результаті збігу обставин, а не з волі героя.

Гамлет не випадково робить вигляд божевільного: зрозуміти те, що зрозумів Гамлет і не збожеволіти може лише дуже сильна людина.

Якщо уважно перечитати трагедію, то можна помітити доволі дивну річ: у творі існують ніби два образи Гамлета. Перший – Гамлет дії, вчинків. Другий – Гамлет монологів. Над першим ще зберігається влада загальноприйнятого: він діє так, як належить людині його часу і суспільного стану, але до тих пір, поки справа не стосується головного рішення – помститися. Тут Гамлет переходить до монологів. У монологів Гамлета порушуються глибокі філософські питання: хто така людина, яка вона – сильна чи слабка, чому світ недосконалий, чи можлива перемога добра в цьому світі.

Герой переживає складну боротьбу між почуттям обов'язку й власними переконаннями та доходить сумного висновку: «весь світ – в'язниця» [5], де немає місця людським чеснотам, де кожна людина приречена на самотність.

Проте сила цього образу не в тому, які дії він робить, а в тому, що він відчуває та змушує переживати читачів. Чому людина не може досягти щастя й гармонії, в чому сенс людського життя, чи можна побороти зло – ось лише основні філософські проблеми, що піднімає Шекспір у своїй трагедії. Він не дає на них остаточної відповіді, напевно, це і неможливо. Але його віра в людину, в її можливості творити добро, протистояти злу – шлях до відповіді на них.

Гамлет живив духовне життя багатьох поколінь, що гостро відчували розлад між дійсністю й ідеалами, що шукали виходу з протиріч, що впадали у відчай, коли суспільна ситуація виявлялася безвихідною. Образ героя став втіленням високої людяності, прагнення до істини, ненависті до усього, що спотворює життя. Оскільки своє споріднення з Гамлетом відчували в періоди кризи багато людей, тому в його характері підкреслювали перевагу думки над дією, слабкість волі, надмірну схильність до міркування. Гамлет став символом людини хиткої, безвладної та пасивної.

«Гамлет» – типовий приклад тієї складності, яка зв'язана зі сприйняттям великих творів мистецтва. Ці твори не були б великими, якби нам був незрозумілий устрій думок і почуттів героїв, якби людська суть образів була недоступною людям інших епох. Але зрозуміти твір Шекспіра повною мірою можна, лише знаючи історію, культуру, релігію, філософію, побут і театр його часу.

Любов до істини, почуття справедливості, ненависть до зла – такі споконвічні риси Гамлета. Саме це в поєднанні з усвідомленням обов'язку приводить його до трагічних переживань.

«Гамлет» – філософська трагедія. Не в тому значенні, що п'єса містить виражену в драматичній формі систему поглядів на світ. Шекспір створив не трактат, що дає теоретичний виклад його світогляду, а художній твір.

Мета мистецтва не повчати, а, як говорить Гамлет, «тримати ніби дзеркало перед природою». Зображувати людей такими, якими вони є, – так розумів Шекспір завдання мистецтва. Художнє зображення повинно бути таким, щоб читач і глядач був здатний сам дати моральну оцінку кожному персонажу. Саме так створені ті, кого ми бачимо у трагедії.

Висновки. «Гамлет» визнаний однією з найвеличніших філософських трагедій [6]. Питання, які поставлені в ній, важливі для всякої мислячої людини. Але перед нами не твір філософа, котрий з певної точки зору намагається дати відповідь на самі хвилюючі проблеми людського буття. «Гамлет» – художній твір, а не трактат; не повчальна історія, а драма про те, як відкривається людині життя в її самих трагічних проявах. У трагедії Шекспір порушив складні моральні й філософські питання. Чому людина не може досягти щастя й гармонії, у чому сенс людського буття, чи переборне зло – ось лише основні філософські проблеми, що їх порушує Шекспір у своїй трагедії. Він не дає на них остаточної відповіді, напевне, це і неможливо. Але його віра в людину, в її можливості творити добро, протистояти злу – шлях до відповіді на них.

Список використаних джерел:

1. Аникст А. Стаття « О трагедиях Шекспира» : науч. пособ. / А. Аникст – М.: Просвещение, 1984. – 239 с.
2. Давыдов Ю.Н. Этика любви метафизика своеволия : науч. пособ. / Ю.Н. Давыдов. – М.: Молодая гвардия, 1982. – 286 с.
3. Шекспир В. Избранное в двух частях: науч. пособ. / В.Шекспир – М.: Просвещение, 1984. – 239 с.
4. Філософська глибина «Гамлета» – [Електронний ресурс] \: – Режим доступу:http://parta.at.ua/publ/z_zarubizhnoji_literaturi/viljam_shekspir/filosofska_glibina_gamleta/158-1-0-1924 : – Назва з екрана.
5. Головні морально-філософські мотиви трагедії Вільяма Шекспіра «Гамлет» – [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://parta.at.ua/publ/z_zarubizhnoji_literaturi/viljam_shekspir/golovni_moraln_o_filosofski_motivi_tragediji_viljama_shekspira_quot_gamlet_quot/158-1-0-2826 : – Назва з екрана.
6. Філософські проблеми у творчості Шекспіра – [Електронний ресурс] : – Режим доступу: http://uareferat.com/Філософські_проблеми_у_творчості_Шекспіра : – Назва з екрана.

The article deals with the dramatic work of Shakespeare through the prism of philosophical perception. An analytical study, analysis and characterization of the protagonist on the example of the tragedy "Hamlet" was conducted.

Key words: humanistic worldview, philosophy of humanism, moral and ethical problems, struggle of good and evil, loneliness of man in the world, ability to change the world for the better, the motive of alienation of man, the motive of revenge.

Марціник Мар'яна
студентка магістратури історичного факультету

Науковий керівник – Найчук А. В.
кандидат філософських наук, доцент

УДК 323.39(477.4)“1665/1669”

**Політичні погляди правобережної української еліти, очолюваної
Петром Дорошенком у серпні 1665 р. – березні 1669 р.
(проблема прийняття протекції)**

У статті висвітлено політичні погляди української правобережної еліти, очолюваної Петром Дорошенком, стосовно прийняття протекції Османської імперії.

***Ключові слова:** еліта, старшина, Петро Дорошенко, Правобережна Україна, султан Мехмед IV, Османська імперія, Річ Посполита, Кримське ханство, Московське Царство, українська революція, протекція, «опіка».*

Формування української еліти в XVII ст. є одним з ключових моментів перебігу національно-визвольної революції. Вивчення досвіду державотворчої діяльності старшини є важливим кроком для розуміння механізмів існування політичної системи Війська Запорозького. Питання політичних поглядів правобережної української еліти в епоху гетьманування Петра Дорошенка залишається маловивченим, а тому актуальним для подальших досліджень.

Метою дослідження виступають структури і погляди української еліти в 1665-1669 рр., на прийняття козацькою Україною турецького протекторату.

Засновниками вивчення теорії еліти вважають В. Парето, Г. Моску, Р. Міхельса. Також вагомий внесок у її вивчення зробили Й. Шумпетер, Дж. Сарторі, Ч. Міллс, М. Джілас та ін. В українській історичній науці проблему виникнення та становлення національної еліти в добу революції 1648-1676 рр. досліджували В. Кривошея [5; 6; 7], В. Смолій, В.С. Степанков [12; 13; 14; 15], В. В. Степанков [16], Т. Чухліб [17; 18; 19]. У висвітлення перебігу революційних змагань окремі аспекти політичних поглядів вивчали Д. Дорошенко [4], Л. Окіншевич [10], В.Горобець, Я. Федорук та ін.

У сучасній науці існує декілька підходів до вивчення еліти. Так, В. Парето започаткував ціннісний підхід у з'ясуванні сутності політичної еліти як найбільш продуктивної та ініціативної частини населення, наділеної високими моральними якостями. Авторами функціонального або організаційного підходу є Г. Моска і Р. Міхельс, згідно нього політична еліта є соціальною групою, яка займає провідне становище в системі політичного керівництва та управління суспільством [21, с. 362-363]. Якщо бути точнішими у визначенні їх «елітності», то тут можна погодитися з думкою українського історика В. В. Степанкова, що діяння політичного керівництва, яке в процесі функціональних обов'язків створює сприятливі умови для розвитку суспільства, нації або держави і, що найголовніше, ефективно розв'язання накопичених у них проблем є її найголовнішою ознакою [16, с. 84-85].

З початком національно-визвольної революції в 1648 року розпочався процес становлення української політичної еліти. Ядром її стало козацтво, яке очолило процес розбудови держави Війська Запорозького на основі державної ідеї, сформульованої Богданом Хмельницьким на початку 1649 року, й посіло у ній привілейоване становище. Проте старшина, після смерті гетьмана, так і не зуміла зберегти єдність і соборність козацької України, відмовившись від ідеї незалежності в бік автономізму [15, с. 227; 14, с. 121-122].

Розпавшись на численні угруповання, політична еліта виступала радше деструктивним елементом, ніж реальною державотворчою силою, проте ця ситуація змінилася з приходом до влади Петра Дорошенка влітку 1665 року [13, с. 43-44]. Завдяки величезним зусиллям в цьому ж році, йому вдалося подолати опозицію й зміцнити свою владу на території Правобережної Гетьманщини [4, с. 56-58]. Також гетьману вдалося згуртувати навколо себе різні старшинські угруповання. Насамперед колишніх прихильників Івана Виговського – Чекаловських, Петрановських, а також Богдана та Юрія Хмельницьких – Зеленських, Гоголів [7, с. 1987]. На середину 1660-х років, за визначенням В.Кривошея, існувало кілька типологій основних старшинських угруповань, які можна класифікувати за походженням, часом і тяглістю діяльності в старшинському уряді, внутрішньо-традиційними регіональними підходами, зовнішньополітичною орієнтацією тощо. На нашу думку, головні відмінності між цими групами політичної еліти полягали в поглядах на державну ідею, а також на політичний та соціальний устрій країни. Це в повній мірі знайшло відображення в зовнішньополітичних орієнтаціях старшини, яку можна поділити на прихильників Речі Посполитої, Московського царства, Туреччини й Кримського ханства, а також поборників самостійницького напрямку [5, с. 76]. Пропольсько налаштованими були ротмістр надвірної короги Ярема Петрановський, генеральний писар Іван Чекаловський, чигиринський полковник Прокіп Бережецький, корсунський полковник Гнат Улановський. Кримський напрямок представляли чигиринський отаман Семен Білоцерковець, підписок Василь Хилькевич, брацлавський полковник Михайло Зеленський, син миргородського полковника Данило Лісницький, черкаський полковий осавул Ярош. Турецьку політику гетьмана підтримували генеральний суддя Михайло Радкевич-Портянка,

генеральний суддя Григорій Білогруд, московську – Григорій Дорошенко і писар Лукаш Бускевич [6, с. 7].

В лютому 1666 року в Лисянці відбулася Генеральна рада, на якій, окрім того, що на офіційному рівні затвердили керівником країни Дорошенка, яскраво проявилися розбіжності в поглядах еліти на зовнішню політику Війська Запорозького. Все ж гетьман, а з ним більшість старшин, постановили «щоб ляхів, які були по містах, вислати всіх до Польщі» і укласти угоду про спільні воєнні дії з кримських ханом [4, с. 68-69]. Проте умови української сторони, які були поставлені радою польському королю, зводилися лише до визнання Річчю Посполитою умов Зборівського договору. Інструкції, складені послам на сейм 1666 року, є прямим віддзеркалення політичних поглядів тогочасної еліти, яка вимагала від Корони Польської тільки визнання своїх давніх прав, вольностей і привілеїв [4, с. 71-72; 10, с. 291-292].

Певну зміну в зовнішньополітичних поглядах української еліти можемо констатувати в 1667 році. Насамперед це було зумовлено тим, що правителі Речі Посполитої і Московської держави знайшли порозуміння й уклали між собою договір про фактичний поділ території Війська Запорозького [17, с. 95-96]. Укладення Андрусівської угоди зумовило зміну в поглядах еліти на користь Порти, що видно з відповіді українців польським послам, які тоді ж перебували в Чигирині та вимагали, щоб «Дорошенко з козаками» залишилися «під королівською рукою», проте в гетьмана та його оточення їх прохання підтримки не знайшло. Натомість старшини заявили, що «ніякою мірою неможна від бусурман відлученими бути», тобто визнали пріоритетною турецьку орієнтацію [2, с. 243; 12, с. 145].

У січні 1668 року в Чигирині Дорошенко збирає раду, на якій, за свідченнями польського шляхтича Яна Сіножацького, старшина разом з гетьманом, зламавши опір опозиції, постановили об'єднати територію України, по обидві сторони Дніпра, як єдину державу і «платити данину Турському царю і Кримському хану, так само як Волоський князь платить, а щоб під рукою великого государя і королівської високості від нині не бувати». Саме це рішення, за твердженням Т. Чухліба, мало доленосні наслідки для української еліти, яка зуміла подолати розбіжності і зробити важливий крок в напрямку відновлення суверенітету і незалежності Війська Запорозького під «опікою» Порти [1, с. 31; 4, с.156, 172-173; 19, с. 152].

Вагомою подією політичного життя стало проголошення гетьманом обох берегів Дніпра Петра Дорошенка, який на початку літа 1668 року разом з військом переходить на лівий берег Дніпра. Після вбивства козаками І. Брюховецького він скликав раду 8 червня 1668 р, яка й обрала його на гетьманство. Хоча надовго закріпитися на Лівобережжі гетьману не вдалося, безумовно, сам факт об'єднання сприяв посиленню його впливу серед української еліти [20, с. 64].

На початку липня 1668 року до Чигирини прибув чауш у супроводі гетьманських посланців, який привіз згоду султана прийняти Українську державу в підданство. Привезені турецькими дипломатами умови прийняття протекції були досить вигідними для Української держави, адже вона звільнялася від виплати

щорічного податку, султан вимагав «тільки би були вони (козаки – авт.) вірними і постійними, и присягу вчинили». Важливим також було питання самостійності козацької України, згідно волі Мехмеда IV вона залишалася такою ж «удільною», як і Кримське ханство, за умови розміщення по одній тисячі яничарів у Чигирині та Кодаку [1, с. 93, 103; 4, с. 213-214, 11, с. 56]. Для розгляду цих положень гетьман скликав старшинську раду, яка підтримала ідею прийняття протекції Порти. Із цією метою було розроблено проект договору з султаном, який був висланий до Стамбулу 20 серпня 1668 року з новим українським посольством, очолюваним писарем Лукашем Бускевичем і уманським полковником Григорієм Білогрудом [1, с. 103; 12, с. 169].

Аналізуючи статті договору, ми можемо краще зрозуміти політичні погляди гетьмана та його оточення. Договір складався з 17 статей. В документі гетьман і старшина уникають трактування майбутнього союзу з Османською імперією як підданства, наголошують на «приятельстві та згоді» або «опіці» зі збереженням самостійності Української держави. Важливою для старшини була вимога залишити вибір гетьмана за Військом Запорозьким, що мало посилити їх позиції в управлінні країною [3, с. 379 – 380; 12, с. 169].

Більшість статей договору були спрямовані на збереження внутрішньополітичної самостійності Війська Запорізького. Наприклад, за пунктом 8 гетьман має «зоставатися на своєму уряді «доживотньо», при чому ні султан, ні незадоволені його діяльністю козаки не мають права «вибирати собі якогось іншого гетьмана», таким чином влада українського правителя ставала позитивною. Важливим для козацької еліти було питання судочинства на території Війська Запорозького, яке регулювалося 14-тою статтею. Згідно неї, якщо козак буде судитися з турком, то «всякий має судитися перед своїм старшиною і від нього покараний бути по мірі свого злочину», що зберігало українську систему звичаєвого права [3, с. 380-381].

Якщо султан або кримський хан не буде виконувати покладені на нього обов'язки або «умислять нас (українців. –авт) сотворити підданими і данниками», то гетьман і Військо Запорозьке самі подбають про забезпечення власної свободи й своїх інтересів. Не будуть «ніколи проти високості султана воювати», хіба що до цього гетьмана спонукають турецькі чи татарські війська, тобто українці змушені будуть розірвати домовленість між державами в разі невиконання умов угоди [3, с. 382-383]. Щодо зобов'язань української старшини перед Мегмедом IV, то вони визначалися готовністю взяти участь у військових кампаніях Порти [3, с. 379; 12, с. 169].

Після тривалого переговорного процесу між Османською імперією і Військом Запорозьким в січні 1669 року султан офіційно погодився прийняти українців під свою протекцію. Для офіційного затвердження союзу між державами Петро Дорошенко 21-22 березня зібрав Генеральну Раду Війська Запорозького біля Корсуня [8, с. 126; 12, с. 190]. Вже той факт, що на раду прибули, окрім старшини і козаків Дорошенка, представники з Лівобережжя і Запоріжжя, а також духовні особи на чолі з Йосифом Тукальським і Юрієм Хмельницьким зумовив існування угруповань з різними політичними інтересами та намірами [9, с. 107; 8,

с. 127-128]. Саме тому рада відбувалася в умовах гострої дискусії різних старшинських угруповань, критики турецького напрямку політики Дорошенка тощо [14, с. 304]. Зрештою, завдяки зусиллям гетьмана, старшина погодилася прийняти підданство султана, за зразком Молдавського і Валахського князівств. На раді постановили одразу відправити послів до Мехмеда IV з повідомлення про рішення українців [10, с. 420; 18, с. 112].

Отже, українська політична еліта з приходом до влади Петра Дорошенка зуміла частково консолідуватися. Після укладення Андрусівського перемир'я й краху надій пропольсько й промосковсько зорієнтованої старшини на досягнення політичного суверенітету за допомогою цих країн, більшість старшини, на чолі з гетьманом, віддали перевагу прийняття протекції Порти. Тому відбулися зміни в поглядах еліти на державну ідею й політичний устрій країни, так якщо у вимогах до Речі Посполитої 1666 році йшлося лише про відновлення Зборівського договору, то вже в проекті договору з султаном старшина мала намір об'єднати обидва береги Дніпра в єдину державу і вимагали забезпечення її внутрішньополітичного суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссиею. СПб.: В типографии Праца. Т. 7. 1657–1663; 1668–1669. – 1872. – 9, 398 с.
2. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссиею. СПб. : Тип. Эдуарда Праца. Т. 6 : 1665–1668, – 1869. – IV, 6, 280 с.
3. Бутич І. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687) / упоряд. І. Бутич // Матеріали до українського дипломатарію. Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського. Наукове товариство імені Шевченка. Центральний державний історичний архів України у Києві. Київ – Львів 2004. 1088 с.
4. Дорошенко Д. Гетьман Петро Дорошенко. Огляд його життя і політичної діяльності. Нью-Йорк: Видання УВАН у США, 1985. 712 с.
5. Кривошея В. В. Козацька старшина в українському державотворенні середини XVII – кінця XVIII ст. // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя: Просвіта, 2008. Вип. XXIII: Політична еліта в історії України. С. 72-79.
6. Кривошея В. В. Козацька старшина Правобережжя (1665 р. – кінець XVII ст.) // «Гілея (науковий вісник)»: Збірник наукових праць. К.: Основа, 2008. Випуск 13. С. 4-20.
7. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. К.: ІПіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. 452 с.
8. Крикун М. Корсунська козацька рада 1669 року // Записки НТШ. Т. ССXXXVIII. Праці історико-філософської секції. Львів, 1999. С. 117-148.
9. Літопис Самовидця/ упоряд. Я.І. Дзиря. К.:Наукова думка, 1971. 205 с.
- 10.Окіншевич Л. Генеральна рада на Україні-Гетьманщині XVII-XVIII ст. // Праці

- Комісії для виучування західно-руського та українського права. 1929. Вип. VI. С. 253-425.
11. Сергійчук Б. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI – на початку XXI ст. К.: ПП Сергійчук М. І. 2011. 320 с.
  12. Смолій В. А. Петро Дорошенко. Політичний портрет: наукове видання. К.: Темпора, 2011. 632 с.
  13. Смолій В. А. Український політичний проект XVII ст.: становлення національного інституту влади. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 194 с.
  14. Смолій В.А. Українська національна революція XVII ст. (1648—1676 рр.) // Україна крізь віки. К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. Т. 7. 352 ст.
  15. Смолій В.А. Українська національна революція XVII ст. (1648—1676 рр.). К: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 447 с.
  16. Степанков В. В. Політична еліта: пошук нового підходу до з'ясування її сутності // Наукова праця Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Кам'янець-Подільський: ПП. «Медобори-2006», 2012. Т. 22: Напошану Професора П. Ф. Лаптіна. С. 69-92.
  17. Чухліб Т. В. Український гетьманат: проблеми міжнародного утвердження. К.: Наш час, 2007. 156 с.
  18. Чухліб Т. В. «Цісар Турецький дозволяє Козацькому Війську та його державі плавати по Чорному морю...»: політичні відносини українських гетьманів з султаном Мегмедом IV Авджи // Україна в Центрально-Східній Європі // НАН України. Інститут історії України. Вип. 9 – 10. К.: Інститут історії України, 2010. С. 93 - 135.
  19. Чухліб Т. В. Козаки і монархи. Міжнародні відносини ранньомодерної Української держави 1648-1721 рр. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. 616 с.
  20. Чухліб Т. Гетьман Петро Дорошенко та його політика умиротворення Московського царства. // Гетьман Петро Дорошенко та його доба в Україні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої до 350-ї річниці початку гетьманування Петра Дорошенка (16 жовтня 2015 р., м. Київ). Музей гетьманства. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. С. 58-71.
  21. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. К.: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.

The article deals with the political views of the Ukrainian right-bank elite headed by Peter Doroshenko regarding the adoption of the protection of the Ottoman Empire. In particular, the main difficulties caused by the position of elders in the negotiation process between the states in 1668-1669 gg.

Key words: elite, sergeant, Peter Doroshenko, Right-bank Ukraine, Sultan Mehmed IV, Ottoman Empire, Commonwealth, the Crimean Khanate, Moscow kingdom, Ukrainian revolution, patronage, "ward".

*Черняк Оксана,
студентка магістратури історичного факультету*

*Науковий керівник – А. В. Найчук,
кандидат філософських наук, доцент*

УДК 94:161.201(477) “17/18”

ПОНЯТТЯ “ІДЕНТИЧНОСТІ”: ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Анотація. У статті проведено теоретико-праксеологічний аналіз поняття ідентичності в період українського національного відродження.

Ключові слова: ідентичність, нація, етнос, ідентифікація, культура.

Проблема ідентичності стає наріжним каменем політичного розвитку більшості держав та народів, адже внаслідок неї відбуваються війни, революції та перевороти. В залежності від об'єкту дослідження поняття «ідентичності» може трактуватися як територіальна, етнічна, національна, расова та гендерна. Проте фундаментальною основою є саме самоідентифікація людиною себе як складової частини чогось. З погляду прaxeології можна простежити через діяльність окремих історичних осіб формування ідентичностей та їх значення в подальшому розвитку українського національного руху.

Зазначена проблема є актуальною і в умовах української незалежності, адже несформованість у частини правлячої верхівки та народу національної ідентичності стає загрозою української державності.

Проблему поняття ідентичності досліджували Е. Сміт [6], М. Козловець [2], О. Лисенко [3], Я. Олійник [5]. Науковцями був розроблений понятійний апарат проблеми та особливості формування ідентичностей.

Метою нашої розвідки постає теоретико-праксеологічний аспект трактування поняття ідентичності з погляду формування української модерної нації в період українського національно-культурного відродження.

Етимологія терміну “ідентичність” має два значення: з одного боку – це тотожність особи самій собі, тобто унікальність, а з іншого – виняткова однаковість з кимсь чи чимось [2, с.3]. В контексті нашої проблеми визначальними вважаємо кілька взаємозалежних понять ідентичності. За Е. Смітом “Людське Я” складається з ідентичностей та ролей – родинної, класової, територіальної та релігійної [6, с.14].

Важливе місце посідає родова ідентичність, але вона лише тоді є дієвою, коли взаємодіє з іншими ідентичностями, що дає змогу творити та надихати колективну свідомість і спонукати до активних дій. За таких ж умов формувалася територіальна, етнічна та національна ідентичність.

Українське національно-культурне відродження пройшло еволюцію від територіальної до етнічної ідентичності, що стало підґрунтям формування української державності. Але цей процес не був одностороннім, а відбувалася поступова еволюція поглядів української еліти, що виявлялася в їхній суспільній діяльності. Використовуючи схему чеського історика та політолога Мирослава Гроха, українське національне відродження можна поділити на академічний, культурницький та політичний етапи. Академічний період охоплював період від кінця XVIII – до 40-х рр. XIX століття та проявлявся в збиранні української культурної спадщини. Культурницький проходив у період з 40-х рр. XIX століття до кінця XIX ст. і проявлявся в діяльності культурницьких організацій, які сприяли визнанню особливостей українського народу, його мови, народної культури. Політичний – від кінця XIX ст. до 1917 р. – і характеризувався окресленням політичних вимог українського руху і намагання втілити їх у життя через політичну діяльність.

Після ліквідації Гетьманщини та Запорізької Січі російська влада зробила все можливе задля формування в українського дворянства комплексу “малоросійства”, що забезпечило відкидання національного самовизначення. Тим самим “Малоросія” стає малою Батьківщиною. І на зміну національної ідентичності приходять територіальна.

Територіальною ідентичністю є комплекс індивідуальних та колективних уявлень, що визначається особливим зв'язком особистості з певною територією та територіальною спільнотою [5, с.34]. Вона знаходить відбиток у діяльності так званого гуртка О. Безбородька, до якого входили П. Завадовський, І. Гудович, Д. Трощинський, В. Кочубей, О. Судієнко, Г. Милорадович, О. Ханенко, Я.Маркович, які вважали себе синами малоросійського регіону, але вірою і правдою служили розбудові імперії [4, с.155]. Із цього приводу, В. Кочубей зазначав, що “хотя я по рождению и хохол, но я более русской, чемъ кто другой и по моим принципам, и по моему состоянію, и по моим привычкам. Мое званіе и занимаемый мною постъ ставятъ меня выше всякихъ мелкихъ соображеній; я смотрю на дела Вашихъ губерній с точки зренія общихъ интересовъ нашей страны. Микроскопическіе виды не мое дело”[1, с.230].

Але дана доба дала початок українському національно-культурному відродженню, яке розпочалося як пошук старовини українським дворянством і переросло у сприйняття українцями етнічної окремішності з росіянами. Тут знайшла своє відображення етнічна ідентичність, яка трактується як усвідомлення приналежності до власного народу, що виражається в спільності із членами цієї групи та у сприйнятті як цінностей її основних характеристик. Особливістю цієї ідентичності є те, що етнічна ідентичність може не збігатися з етнічною належністю. Тому в етнопсихології існує поділ етнічної ідентичності на етноцентричну, поліетнічну та транс етнічну [2, с.6].

Перша характеризується сприйманням власного етносу, культури та традиції. Вона відображається в діяльності С. Дівоича, В. Капніста, М. Костомарова, В. Білозерського, Т. Шевченка, які ідентифікували українську

культуру, мову, традиції як самостійні й відмінні від російських. Українців вважали як окремим етносом, а себе – його складовою частиною.

Поліетнічна – сприйняттям декількох етносів [2, с.6]. До вищезазначеного можна віднести і поняття подвійної ідентичності, що проявлялося в діяльності Д.Бантиш-Каменського, М. Марковича, М. Гоголя, П. Куліша, коли, вбачаючи культурну та етнічну самобутність українства, розривалися між любов'ю до України та Росії.

Трансетнічна характеризується не відношенням індивіда себе до будь-якого етносу [2, с.6]. Це проявляється у тезі “громадянин світу”, коли відкидається приналежність до будь-якого етносу, і на перший план виходять класові, релігійні чи гендерні ідеї. Ці тенденції можна зустріти в поглядах М. Драгоманова, коли він соціалістичні ідеали виносив на перший план, а національні ідеали вважалися другорядними. В подальшому космополітичні ідеї знайшли відображення в радянській ідеологічній доктрині.

Національну ідентичність пояснюють як визнання народом самого себе: знання і повагу до національної історії, мови, культури, території, усвідомлення народом своїх особливостей, розуміння власних інтересів, прагнень, цілей, потреб, ідеалів [3].

Таку ситуацію ми спостерігаємо на території України в політичному етапі українського-національного відродження. Зокрема в діяльності найвизначніших його діячів: Д. Антоновича, І. Франка, М. Павлика, Ю. Бачинського, М. Міхновського, які сприяли еволюції вимог українського національного руху із культурницьких до національних вимог, сформувавши цим самим політичне підґрунтя подій Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр.

Отже, в умовах послідовної політики російського царизму протягом усього XVIII ст., спрямованої на придушення української національної та етнічної ідентичностей сформувалася ідентичність територіальна. Вона проявилася у відродженні української культури, історії, етнографії, що призвело не лише до початку академічного етапу українського національного відродження, але й перехід його до культурницької стадії. Окрім того, український рух кін. XVIII – сер. XIX ст. призвів до поширення проукраїнських ідей на територію півдавстрійської України. В таких умовах із територіальної ідентичності групи людей одного стану у XIX – XX ст. сформувалася спочатку етнічна, а потім і національна ідентичність.

Список використаних джерел :

1. Когут Зенон Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини 1760 – 1830 / Зенон Когут. – К.: Основи, 1996. – 317 с.
2. Козловець М. А. Ідентичність: поняття, структура і типи / М. А. Козловець // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2011. – Вип. 57. Філософські науки. – С. 3–9.
3. Лисенко О. М. Проблема національної ідентичності: педагогічний, соціологічний, філософський аналіз [Електронний ресурс] / О.М. Лисенко // [Інтернет-сайт]. – Режим доступу :

[https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fnaukajournal.org%2Findex.php%2F%2Fnaukajournal%2Farticle%2Fview%2F30%2F23&name=23&lang=uk&c=58a220058a17" style="text-decoration: underline;">c=58a220058a17](https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fnaukajournal.org%2Findex.php%2F%2Fnaukajournal%2Farticle%2Fview%2F30%2F23&name=23&lang=uk&c=58a220058a17)

4. Оглоблин О. Люди старої України та інші праці / Олександр Оглоблин ; ред. Любомир Р. Винар ; упор. Алла Атаманенко. – Острог : Університет “Острозька академія” ; Нью-Йорк, 2000. – 454 с.
5. Олійник Я. Б. Методичні підходи до дослідження територіальної ідентичності населення // Я. Б. Олійник, О. М. Гнатюк// Український географічний журнал. – 2013. - №3. – С.34-40.
6. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт. – К. : Основи, 1994. – 224 с.

Summary: The article highlights the theoretical and praxeological analysis of the concept of identity.

Keywords: identity, nationality, ethnicity, identity, culture.

Розділ 2. Любомудріє (Есе)

*Атаманчук Світлана,
студентка 4курсу історичного факультету*

**«Усе життя – це експеримент. Чим більше експериментів ти робиш –
тим краще»**

Ральф Велдоу Емерсон

*Нещастя сучасної людини велике:
їй не вистачає головного – сенсу життя.
І. О. Ільїн*

В сучасному суспільстві людина забезпечена практично усім, про що людство кілька століть тому могло тільки мріяти. Нас оточують рідні й близькі нам люди, ми прагнемо й часто досягаємо поставлених перед собою цілей. Здавалося б, усе йде своїм звичайним шляхом, проте насправді часто ми знаходимося на небаченому роздоріжжі, не знаємо, як себе повести і що обрати, і взагалі чи варто за для цього ризикувати тим, що уже маємо.

Надзвичайно цікавим та актуальним є вислів визначної особистості – Ральфа Велдоу Емерсона. Він сказав: «Усе життя – це експеримент. Чим більше експериментів ти робиш – тим краще». Насправді кожен із нас постійно шукає не так розгадки таємниці світобудови, як ідентифікації власного «Я» серед неосяжного соціуму. Експеримент полягає насамперед у тому, щоб позбутися відчуття страху перед невідомим і дозволити собі вийти за червоні рамки, які нам накреслює чи то доля, чи то власна свідомість.

Чого ми прагнемо, що шукаємо і яка наша ціль? Здебільшого люди не звикли до спонтанності у прийнятті рішень. Часто у нашому житті наголошують на тому, що щасливим можна стати лише тоді, коли ти зрозумієш, що хочеш робити далі, коли прокладаєш собі шлях до омріяних висот. Проте кожного із нас різні обставини примушують негайно ж визначитися зі своїми подальшими діями у тій чи іншій ситуації. Тому часто людина не встигає зупинитися і подумати, чи прийнятій нею вихід із певної проблеми не є всього лиш нав'язуванням їй чужої волі.

Внутрішній світ людини ніколи не піддається жодним надрозумним математичним обчисленням. У набутій природній ментальності завжди спостерігаємо мінливість, мінімальну непостійність. Це й робить життя цікавим, непередбачуваним. Саме людина, яка сумнівається, яка не знає, яка кожного дня бореться сама із собою і яку інші називають несерйозною, імпульсивною, здатна ще щось відчувати, схильна бачити ширше.

Не стане особливим відкриттям той факт, що сьогодні більшість людей обирає не ті професії, про які мріяли, пов'язує свої долі не з тими людьми, яких могли б покохати щиро. Такі люди вбивають у собі відчуття «дитячої

безпосередності». Ховаючись за сірими масками і серйозними обличчями, вони тихо ненавидять увесь світ і його мешканців. А все тому, що ці особистості швидко втомлюються чекати, шукати, вірити. Легше буде обрати ту дорогу, яка є коротшою, пройденою іншими, а не свою власну, що нерідко буває покрита тернами.

Ще одна річ, яка лякає людину сьогодні, – страх випадковостей. Ми так боїмося, що усе піде не за визначеним планом, що втрачаємо відчуття «смаку життя». Ставлячись до інших людей та обставин нашого існування як до комп'ютерної системи, ми не станемо кращими, не здобудемо поваги наших ближніх. Як би парадоксально це не звучало, та часто випадковість – це те, що зрівноважує нашу долю, а невизначеність – те, що робить нас людьми, а не машинами, на які прагнуть перетворити нас неписані закони двадцять першого століття.

Якщо повністю бути чесними, то варто сказати, що людина ніколи не може бути на сто відсотків упевнена у тому, що вона робить і чи правильно живе. Сам світ, який нас оточує, доволі нестабільний. У цьому світі в один момент можуть зруйнуватися всі твої ідеали, щоб ти потім зміг сам досягнути власних принципів.

Ральф Емерсон казав: «Вы не будете расти, если не будете пытаться совершить что-то за пределами того, что вы уже знаете в совершенстве». Часто саме за нерішучістю стоїть страх програшу і втрати. Нам важко прийняти себе такими, якими ми є насправді, а не такими, якими нас бачить суспільство. Свою неповторність ми приховуємо за стереотипами. І в ці моменти наше життя наче на кіноплівці демонструє свої сюжети. Але сказати «стоп!» ніколи не пізно. Часто справжня сила полягає не в тому, аби пройти свій шлях до кінця, а в тому, щоб вчасно розвернутися, обравши нову дорогу. Сама душа людини – щось нерозгадане, щось динамічне. Ці душевні характеристики дозволяють нам сумніватися, зупинятися, думати і помилятися.

Даний вислів, здавалося б, написаний для мене особисто. Я боюся ризикувати, можливо, недооцінюю саму себе і свої сили, а, можливо, просто є страх, що ризик задля поставленої мети буде марним. Саме тому слід зробити висновок, що мета кожного з нас, спосіб нашого існування не мають визначеності, бо усе наше життя – це пошук...

*Бойчук Дмитро,
студент 4 курсу історичного факультету*

**Ціна життя залежить від того, на що ми її витрачаємо, а сама по собі
вона нічого не коштує**

Жан-Жак Руссо

Життя кожної людини на Землі безцінне, унікальне та неповторне. Життя – це найкращий та найдорогоцінніший подарунок, який людина одержує при появі на світ. Проте як вона розпорядиться цим дарунком, чи буде цінувати його, чи приноситьиме він їй задоволення – залежить від неї самої.

Життя людства складне і непередбачуване. Сьогодні ти заможний, а завтра – бідний, сьогодні веселий та здоровий, а завтра – хворий та засмучений. І навпаки. Але завжди й скрізь ми повинні залишатися хорошими людьми, а не бездушними істотами. Часто виходить так, що людина починає розуміти цінність життя, коли стоїть перед обличчям смерті, коли перед її очима пролітає все порожите, коли змінювати щось вже немає можливості. Саме в ці хвилини приходить розуміння суті свого існування і що було зроблено за життєвий шлях правильно, а що – ні.

Частіше за все людина починає замислюватися над сенсом життя, коли за плечима вже багато прожитих років. Усі важливі події, дорогі люди, мрії та бажання, що здійснилися, та такі, що вже ніколи не стануть реальністю, – все це становить колосальний життєвий досвід людини. Із нього вона робить певні висновки та навчає своїх дітей, онуків, правнуків на своїх поразках чи перемогах.

У чому сутність людського життя? Це питання постає перед кожним поколінням з початку існування людства. Люди народжуються, проживають десятки років, помирають... А для чого? Для чого взагалі людина потрібна на планеті Земля? (якщо брати до уваги останні десятки років, то людина тільки завдає шкоди природному середовищу). Для чого взагалі життя на планеті? Як виживати в цьому світі?

Так, ці питання цікавлять людство, але лише одиниці намагаються пізнати суть свого життя. Вони поринають у безліч питань, які запаморочують їх розум і, врешті решт, знаходять ту довгоочікувану відповідь, яка для них є актуальною. Для кожної людини це різні відповіді, які можуть не співпадати з думками оточуючих, а можуть і знайти однодумців, які підтримають і допоможуть у розвитку цієї думки.

Тож для чого існує людство? Беручи до уваги нинішній економічний стан багатьох країн, який призводить людство до бідності, можна сказати, що сенс людського життя – виживати. Наприклад наша Україна. Населення держави тяжко працює, дехто має і по дві та навіть по три роботи, щоб утримувати свою сім'ю і себе. А грошей не вистачає. Дехто скаже, що не у грошах щастя. Я з цим цілком погоджуюся, бо, справді, не гроші головне в нашому житті. Але як простому люду думати так само? Я не розумію. Мати-одиначка повинна працювати і вдень, і вночі, щоб прогодувати своїх дітей, щоб одягнути їх, щоб навчати в школі. Натомість діти не отримують вдосталь материнської любові, не кажучи вже про батьківську, і в дорослому віці це може проявитися в комплексах, страхах...

А комунальні витрати! Це ж просто жах! Зарплати вистачає лише стільки, щоб заплатити за газ, світло, воду. І то не завжди. А жити за що? Що їсти? Ціни на продукти теж не маленькі. Ще рік чи два назад (скажемо образно) на 100 грн. можна було забити холодильник продуктами, які б звідти випадали. А в нинішній ситуації? 100 грн. – це кілограм борошна, десяток яєць і хлібина.

Не скажу точно, але сільському населенню з їхнім сільським господарством, як мені здається, з продуктами трішки простіше. У них, принаймні, на городі щось виросте, і цим можна трішки прохарчуватися. Але все ж треба і цукру купити, і борошна якогось, і олії, і до міста дістатися. А це все

гроші і не маленькі. А маршрутки зараз теж не дешеві тому, що підвищились ціни на пальне.

«Йдемо в Європу», – цей вислів чутно скрізь, варто лише ввімкнути телевізор чи радіо. Йдемо, а чому про людей не думаємо? Про людей треба було подумати в першу чергу, а вже потім про все інше.

Хіба це нормально, коли школярі навчаються без підручників. Програма нова. Варто було про це думати давно, а не перед початком навчального року. Чого діти навчаться без книжки? Пам'ятаю себе в школі. Я з нетерпінням чекав, коли нам уже видадуть книги, щоб розгорнути їх, відчути запах сторінок, а коли цього не відбувалося, то мене це дуже засмучувало. А нинішнім школярам говорять навчатися по електронних книгах. Як першокласник буде вчитися? Звісно, сучасні діти більш розвинені в техніці, ніж ми у свій час, але все-таки у дітей псується зір, не виникає бажання погортати сторінки книги. А як мати-одиначка купить своєму першокласникові ноутбук чи планшет, щоб він навчався? Про це влада подумала? У тому й річ, що ні. І в чому тоді суть життя матерів, батьків, бабусь, дідусів...? Щоб всіма силами дати можливість дитині навчатися. А самим працювати, не знаючи відпочинку та сну. А дитя залишається без уваги, якої так потребує.

Можливо, сутність життя людей у патріотизмі. Візьмемо за приклад Україну й останні події. Майдан, революція, війна. Багато людей побачило суть саме у цьому, щоб боронити від ворога себе, свої сім'ї, свою землю. Так, у нашій країні багато сміливих хлопців, чоловіків, дідусів, дівчат, жінок, бабусь. Всі вони показали свою любов до держави, до народу, свій патріотизм. Але так шкода їх втрачати, коли стається неминуче. Ці люди на даному етапі знайшли для себе суть життя й вважають це за правильне.

Та все ж мене гостро цікавить питання: Хіба не можна було уникнути війни та цієї страшної цифри смертей? Хіба не можна було, щоб ці всі вояки побачили суть життя людей – патріотизм не шляхом насилля, а, наприклад, шляхом більш масштабного проведення традиційних свят?

Багато людей вважає, що суть їх життя саме щасті. А що таке щастя? Що значить бути щасливим? Кожен дасть відповідь, яка буде неповторною, унікальною, бо кожна особа є унікальна. Хтось скаже, що щастя – це мати дорогий автомобіль, шикарну квартиру, пузатий гаманець, а хтось що це вірні друзі, улюблена робота, кохана людина, дружна сім'я. Будуть відповіді й про те, що щастя – це бути здоровим, адже здоров'я не купиш ні за які гроші. Щастя – це бачити посмішки на обличчях батьків, які поряд з тобою. Щастя – коли тебе розуміють. У наш час, коли всі навкруги кудись поспішають, не помічаючи нічого і нікого навколо, так важко знайти людину, яка справді вислухає та зрозуміє тебе. Продовжувати можна довго. Але чи варто? Що таке щастя – кожний розуміє по-своєму. І скільки б не було розмов на цю тему, філософія у кожного своя.

Багато філософів і мислителів вважають, що щастя — це процес динамічний і короткостроковий. Не можна бути постійно щасливим, адже тоді це почуття перетвориться на рутину. Таким чином, неможливо досягти постійного щастя. Кожен знає, що в житті є моменти, які ніколи не забуваються і під час яких

людина не помічає нічого навколо. Вона тільки насолоджується. Сукупність цих моментів і кожен окремий з них становлять щастя в нашому житті. Тому, щоб бути щасливим, потрібно вміти помічати й цінувати ці моменти. Живіть в постійному відчутті себе. Не варто надовго застрявати на думках про минуле або майбутнє, так як минуле не повернеш, а майбутнє не вгадаєш.

Особисто для мене щастя – це і здоров'я, і посмішки, і друзі, і кохана людина, і батьки... Все на Землі щастя.

Також багато разів зустрічав, коли говорять, що сутність людського життя в особистісному зростанні, самовдосконаленні. Для цього люди читають багато книг, дивляться фільми на цю тематику, проходять безліч тренінгів. Але, на мою думку, як би сильно ти не хотів самовдосконалитися, якщо нічого для цього не робити, то нічого не вийде, і знову виникне питання: У чому сутність людського життя?

У моєму розумінні «особистісне зростання» означає процес накопичення мудрості в людині. Суть особистісного зростання – це зміна себе в кращий бік. Мудрість – це те, що роками досягається, ретельно фільтрується і осідає золотими піщинками в душі людини. Мені здається, що стати мудрецем – це гідна життєва мета для кожної людини. Всі люди приходять у цей світ, щоб рости та розвиватися. Мудрість – це шлях і до щастя, і до успіху, і до усвідомлення сутності життя людства.

Дехто скаже, що суть людського життя в дітях. Можливо, це й так, адже діти – це наше продовження, це квіти нашого життя. Як багато молодих пар хочуть мати дітей, але не мають їх, і як багато молодих матерів, які не хочуть мати дітей і, народжуючи, залишають немовля на призволяще. Я не маю права засуджувати їх, але мені здається це не правильним. Як можна залишити свою кровиночку, не розумію. Якщо життя подарувало цю маленьку радість з крихітними ручками та ніжками, то бери її, адже це найкращий подарунок від Бога.

Ось поступово переходимо до питання, що суть людського життя у вірі в щось або в когось. Віра – це є особистий досвід спілкування з Ним. Кожна людина якось по-своєму переживає спілкування з Богом. Це може бути допомога в особистій історії розпачу, відчаю, радості, надії або відчуття припливу власної сили, досвід відвідання чи то враження, які отримано під впливом якогось святого місця чи краси Божого храму, чи навіть усвідомлення того, що це місце чи ця земля пов'язана з тими історіями, про які ми читаємо у Божественному Євангелії.

Вірити – значить поважати щось, когось. Розглянемо на прикладі близьку мені християнську віру. «Християнська віра – це, за допомогою Божої ласки, сильне переконання в тому, що все, чому навчав Христос і чому з Його наказу навчає Церква, є правдою. Ми не можемо сприйняти християнську віру органами чуття або осягнути розумом. Наша віра мила Богові, тому що віримо в те, чого не бачимо і не можемо зрозуміти. Ісус Христос говорив апостолові Томі: «Щасливі ті, які, не бачивши, увірували» (Ів. 20: 29).

Без віри немає спасіння. Ще Мойсей не міг без віри ступити на обіцяну землю. Ісус каже: «Хто не вірить, буде осуджений» (Мр. 16: 16). Хто тут не має

віри, не буде гідним оглядання другого світу (св. Августин). Без віри неможна подобатися Богові (Євр. 11: 6). Як Петро став потопати, коли з'явився у нього сумнів (Мт. 14: 30), так потопає у вічній смерті той, хто втратив віру.

Віра приводить нас до спасіння, бо спонукає до добрих справ. Людям, які знайшли суть життя у вірі, простіше жити. Віра у Бога дає людині надію на майбутнє. Для неї Бог є або його нема.

Ще одна думка, що сенс життя людства – життя заради інших. Для людини життя стає осмисленим тоді, коли вона живе заради інтересів своєї родини, друзів, нації, суспільства, коли вона живе заради щастя прийдешніх після неї на світ поколінь. Їй небайдуже, що вона залишить після себе. Недаремно прожите життя – це і продовжити себе у своїх нащадках, а також передати їм результати своєї матеріальної і духовної діяльності. Але на цьому шляху існує небезпека опинитися в ситуації, коли все неповторне життя перетворюється на засіб для створення якоїсь чужої ідеї чи навіть небезпека прожити чуже життя.

Думка про суть життя людства, яка найближча для мене – це жити задля того, щоб жити. Ми ж прийшли на цей світ задля життя. Кожен день – це справді найкращий та найдорогоцінніший подарунок самого Бога, який не стомлюється дарувати його нам. Дуже часто попри життєві труднощі та турботи, ми цього всього зовсім не усвідомлюємо, називаємо своє життя рутиною, сірими буднями, які нам так набридли. А варто лише замислитися над цим. Ми не цінуємо того, що в нас під носом, а прагнемо до чогось більшого. Можливо, щоб пізнати це більше, треба навчитися цінувати маленьке. З цього все і почнеться.

Ми прокидаємось кожного ранку і не цінуємо цього. Ми маємо можливість прокидатися, а колись настане такий світанок, який для кожного з нас буде останнім. Треба цінувати те, що маємо. Життя дароване нам не даремно. Сенс життя в тому, щоб просто жити кожен день, кожен хвилину і прожити потрібно, беручи від життя все, що у твоїх силах.

А можливо, життя потрібно прожити так, щоб пам'ятали тебе тільки за добрі вчинки? Хіба не добре, коли тебе будуть згадувати не злим, а добрим словом.

*Гавринтюк Тетяна,
студентка 4 курсу історичного факультету*

Проблема самогубства серед молоді

Проблема самогубства досить актуальна, особливо серед молоді, зокрема підлітків. Її актуальність, на мою думку, спричинена тим, що у неблагополучних, та навіть у звичайних сім'ях можна зустріти домашнє насилля з боку батьків чи родичів, часті їх п'яні «дебоші». Не всі дорослі з цим можуть справитися, вже не кажучи про підлітків, які в силу свого юнацького максималізму все сприймають на свій рахунок і іноді навіть виняють себе у всіх сімейних проблемах.

Тим більше, зазвичай у таких сім'ях не звертають увагу на внутрішні переживання дитини. У дівчат – підлітків – це перше кохання, яке зазвичай

невдале. У такі моменти без надійної підтримки дитина не може подолати внутрішнє переживання і може покінчити з собою. Сюди ж варто додати те, що у підлітковому віці дівчатка вже починають жити статевим життям і це також має серйозний вплив на їхній психічний стан. Бувають такі ситуації, коли наївну дівчинку можуть просто використати, це, відповідно, удар по її психічному стані, що в результаті призводить до самогубства.

Щодо хлопчиків-підлітків, то можна сказати, що вони також можуть піддаватися не тільки домашньому насиллю, але й насильству з боку своєї ж статі, що в більшості випадків призводить до самогубства. Варто сказати й про перше кохання, яке буває не взаємним. У цьому випадку також можна говорити про юнацький максималізм.

Особливо важливо звернути увагу впливу на дітей-підлітків соціальних мереж. Там є досить багато депресивних груп, де навіть через один прочитаний пост дитина може покінчити з життям. Також варто в цьому контексті відзначити певні «ігри», які поширені в мережах, це, зокрема, всім відомий «Синій кит», де за допомогою різних завдань, а, у разі їх невиконання, погроз рідним, діти вчинюють самогубство. Відомі випадки, коли під це потрапляли навіть повнолітні. На мою думку, самогубств такого плану здійснюється через недбалий догляд батьків за дітьми. Я не говорю, що потрібно постійно читати литування в соціальних мережах, дивитися історію браузера. Це, навпаки може ще більше ускладнити ситуацію. Потрібно хоча б елементарно цікавитися життям дитини, її переживаннями. Особливо для дитини підліткового віку потрібно не просто бути мамою чи татом, а найкращим другом. Адже в окремих випадках «друзі» більше знають, ніж батьки.

Молоді люди юнацького віку зазвичай вчиняють самогубство через складнощі вже дорослого, в певній мірі, життя. Можна сказати, що непристосованість до нього відбувається через надмірну опіку рідних, які ніколи не давали можливості вчитися на власних помилках. Виходить, людина юнацького віку просто не знає, як самій справитися зі своїми проблемами. Це можуть бути проблеми як особистого характеру, так і проблеми у навчанні, у спілкуванні з друзями, у спілкуванні з рідними.

Я вважаю, що самогубство – (абсурд) це повна дурня. Як можна через якусь дрібницю, наприклад, сварку з батьками чи там розірвання відносин з коханою людиною, лізти у петлю чи стрибати з багатоповерхівок? Життя в нас одне, і воно настільки багатогранне, що, напевне, і 100 років прожити замало. У будь-якому випадку та людина, що покінчує з життям, не бачила й половину нашої планети, не побувала хоча б у 50 (всього 195) країнах світу, вже не кажучи про їх незліченну кількість міст, невеликих населених пунктів, де є те, на що варто подивитися. А книги? Є просто тонни хороших книг, на прочитання яких варто потратити цілу вічність. І прочитавши одну з таких книг, можна просто здобути крила, здобути натхнення для нових починань, для нових звершень.

Кожен прожитий день потрібно цінувати, адже невідомо, коли буде втрачено цей дар – дар жити. Можна віднайти натхнення для життя навіть у легкому весняному вітрі.

Я б порадила тій людині, яка в певний момент здається, втрачає жагу до життя, подумати про те, що є люди з набагато більшими та складнішими проблемами, і вони живуть, вони тримаються, не дивлячись ні на що, на плаву.

*Гнатюк Іванна,
студентка 4 курсу історичного факультету*

**«Любити глибоко – це значить забути про себе»
Ж. Руссо**

Що таке любов? Якою вона буває? Це питання хоч раз в житті задавав собі кожен. Любов живе у кожному з нас. Вона, на мою думку, буває різною: ми можемо любити батьків, можемо любити мамин пиріг, ми можемо любити кіно, а можемо любити чоловіка. Це все зовсім різне, не можна звести його в одну кагату. Я люблю батьків, які дали мені життя, дорогу в майбутнє, котрі завжди, щоб я не зробила і де б не була, – поруч. Вони – моє все, моє життя.

Також я безмежно люблю своїх бабусю і дідуся, і коли я втратила бабусю, здалося, що з нею померла частинка мене, пішло щось важливе, а на місці залишилась лише порожнеча. Любов до сім'ї – це найбільша та найсильніша у світі любов.

Але ми любимо не лише ту сім'ю, в якій народилися, росли, а й ту, яку створюємо самі. Спочатку це любов до чоловіка, який зробив тебе щасливою, з котрим ти можеш годинами без зупину говорити про все на світі або просто мовчати. Він стане тим, за ким ти сумуватимеш коли в довгих відрядженнях не відчуватимеш його теплих обіймів, бездонних очей, у яких ти просто тонеш. А коли нарешті зустріч відбудеться, то слова будуть зайві, особисто у мене текли сльози щастя. А далі буде вінчання, яке навіки скріпить ваші долі в одну, і буде доказом вашого безмежного кохання. Лише та любов, яка пережила усі сварки, розлуки, та і просто важкі часи, має право на продовження – створення сім'ї. І це стане ще одним пазлом, який доповнить твій світ.

Але найкращою перлиною, центром пазлів, стане продовження любові – маля. Воно стане сенсом вашого життям.

Та насправді любов – не завжди казка. У ній буває досить багато негативу. Першим з таких є втрата. Ми втрачаємо людей не лише через смерть. Втратити когось можна по різному. Одна з найболючіших втрат – зрада. Коли той, кому ти довіряєш, пхає тобі ножа у спину, зраджує твоїм принципам та ідеалам, саме в таку хвилину ти не просто втрачаєш себе та випадаєш з колії, а починаєш замислюватись: чи справді існує любов?

Так, вона існує, вона є у кожному дні, який сповнений подій, варто лише вміти шукати. Її можна знайти в промені сонця, який падає на дитину, й вона посміхається, бо ще не знає, що то таке негатив. Вона просто радіє тому, що її люблять. У добрих словах друга, який бачить твоє кисле обличчя, і, в надії розсмішити тебе, розповідає черговий жарт. У вранішньому дзвінку матері і її

турботі про те, чи поснідала ти та чи вдягнула рукавички. У словах батька, який заради тебе готовий на все, та тривалими розмовами з дідусем і його розповідями про все на світі. Коли ти, прокинувшись читаєш слова коханої людини, яка просто бажає гарного дня. Любов є, її не можна просто «вимкнути», вона з нами протягом усього життя, кожного дня, години, хвилини, секунди.

На мою думку, вислів Руссо означає те, що коли ми когось любимо, ми про нього дбаємо, хвилюємось і намагаємось дати все найкраще. І зовсім не важливо, хто це: мама, тато, дідусь, чоловік чи просто сусідська дитина, яка кожного разу усміхається до тебе. Навіть помити посуд чи подати потрібного ключа, приготувати бутерброд на обід чи дати цукерку – саме так ми віддаємо не просто предмет чи робимо послугу, ми даємо частинку себе і частинку своєї любові. Навіть тоді, коли ми приносимо квіти на могилу – це теж знак любові, теж втрата частинки себе.

Не варто боятися втратити себе через любов. Адже якщо ця любов взаємна, то заради когось ти, також втрачає частинку себе.

*Гураль Тетяна,
студентка 4 курсу історичного факультету*

«З усіх утрат втрата часу найтяжча»

Григорій Сковорода

У великому і неосяжному світі існує багато цінностей. Одні люди понад усе в житті ставлять гроші, збагачення, матеріальний достаток, інші ж — духовність і моральні надбання. Можна віддавати себе повністю обраній справі, вчитися, читати різноманітну літературу, але поряд із цим не втрачати марно час. Треба вміти цінувати його.

Дуже часто ми сумуємо, загубивши якусь річ, впадаємо у розпач, втративши коштовності, але зовсім не шкодуємо, коли гаємо час. Мені здається, що його втрата рівноцінна смерті людини. Ніщо не може зупинити смерть. Якщо ж ми сильно вболіваємо за померлим, то, витрачаючи час на пусті справи, чого не шкодуємо за ним?

Надворі вже двадцять перше століття, та якщо поглянути навколо себе, то ми відразу побачимо різницю між тим, що було декілька століть, і тим, що є зараз. Я не кажу про науково-технічний процес, не кажу про різні стилі одягу чи про якісь зміни в культурному плані. Я кажу про рухи, про блиск в очах людей. Всі кудись поспішають, про щось інтенсивно думають. Іноді таке враження, що кожен в своїй голові вирішує якісь складні математичні задачі з багатьма операціями та даними. Але насправді все набагато простіше: просто не вистачає часу. Саме тому всі кудись квапляться, на ходу вирішують свої побутові проблеми. Мабуть, сам великий Юлій Цезар міг би позаздрити багатьом сучасним людям, які роблять не три справи водночас, а п'ять-шість або й ще більше.

А ще ми дуже часто чуємо від наших друзів: «Зачекай, я зараз зайнятий», «Вибач, я поспішаю», «У мене немає на це часу», «Зустрінемося іншого разу, я зараз не можу». Куди ж подівся час? Хто й куди його подівав?

Можна приблизно порахувати, скільки часу потрібно людині для повноцінного існування. Вісім годин на роботу, вісім годин на сон, година на споживання їжі, година на дорогу з роботи і на роботу, ще дві години на все інше. І що ж залишається? Лише дві години. І це на те, щоб відпочити та провести час зі своєю родиною. А якщо згадати, що зараз дуже складні часи та люди намагаються якомога більше заробляти, тому часто працюють понаднормово. А це ще мінімум дві-чотири години. А де ж цей час узяти? Для цього доводиться жертвувати або часом, проведеним з сім'єю, або сном, або ще чимось.

Недарма Григорій Сковорода, писав: «З усіх утрат втрата часу найтяжча». У нас цього часу і так дуже мало, а деякі люди ще й гайнують його. Зараз для цього вже є такий великий вибір, що все й не перелічити. Це й перегляд телепередач і комп'ютерні ігри та Інтернет. Особливо популярним зараз стало проведення часу в Інтернеті у різноманітних соціальних мережах. Заходячи туди, люди не помічають, як спливає час. Але ж його і так мало! Тому треба цінувати кожну хвилину, проведену у колі близьких людей і берегти час.

*Гурин Вікторія,
студентка 4 курсу історичного факультету*

«Я цього хочу. Значить, це буде»

Генрі Форд

Напевно кожен хоч раз у житті задумувався щодо своїх бажань і їх реалізації, але основним парадоксом є те, що на мрії потрібно працювати не лише руками. Я вважаю, що головним ворогом людей у плані відтворення своїх спроектованих бажань є глобальна лінь. Виходячи з цього, більшість не хоче працювати на свою карму в плані саморозвитку, адже для цього потрібно зробити сотню кроків через себе і тільки тоді отримати бажаний результат. Багато хто вважає, що люди довкола нас — не просто натовп стандартних «я», а неймовірна кількість неповторних світів. Не можу не приєднатися до такої думки. Людина сама по собі здатна на все, і якщо вона чогось не досягла, то це лише через те, що вона цього не дуже хотіла.

Наведу приклад: в дитинстві я часто боялась вийти зі своєї емоційної зони комфорту та розраховувалася нездійсненими мріями. Перемогти себе – найважче, тим не менш, для досягнення правильного життєвого ефекту зробити це необхідно. Людина, яка реально перемогла в собі негатив, стає набагато щасливішою, ефективнішою й продуктивнішою в суспільстві, від цієї людини набагато більше користі. Варто відзначити, що кожна людина може відшукати у своїй натурі щось погане та перемогти себе, це стане правильною й ефективною дією.

Аналізуючи власний характер, життєві вчинки та події в моєму житті, я не можу дати однозначної відповіді на питання, чи є я цілеспрямованою людиною. З одного боку, за своє все ще коротке життя я іноді дійсно домагаюся успіху, попередньо поставивши собі таку мету. У той же час були й такі дії, коли я не змогла домогтися чогось.

Поки що, на даний момент, основною моєю метою є гарне навчання, причому не з точки зору отриманих оцінок, а з точки зору отриманих знань. Завдяки отриманим знанням я планую розширити сферу діяльності своїх цілей і в подальшому досягти великого успіху в житті. Я думаю, щоб досягти цілей, дуже важливо враховувати обставини, в яких живуть люди. По-перше, навряд чи варто усвідомлено ставити мету, якої неможливо досягти. По-друге, важливо вміти правильно розрахувати термін для досягнення її. Якщо це не буде зроблено, людина, швидше за все, не зможе нічого добитися, тим самим лише зіпсує собі настрій і самопочуття.

Не завжди той, хто йде дорогою, уявляє собі, що буде в її кінці, — ще одна дорога чи стежина до останньої межі. Та його думки й сподівання стануть краплинками досвіду для інших, майбутніх подорожан. Я переконана, що кожен довгий шлях починається з одного невеликого кроку. Підтвердженням цього є той факт, що жодна ідея чи задум не може реалізуватися миттєво. Поет створює вірш із невловимої думки чи образу, архітектор зводить грандіозні та величні храми, але перший крок у його роботі — елементарні креслення та ескізи. Кожна людина плекає мрії щодо нездійснених бажань. Однак не потрібно жити в надуманих світах, а потрібно розширювати свій всесвіт думок та сподівань.

Цікавим висновком може слугувати те, що не варто чекати чудес і допомоги від інших, а йти до поставленої мрії незважаючи на перешкоди долі.

*Ковальчук Антон,
студент 4 курсу історичного факультету*

Є тільки одне благо — знання і одне тільки зло — нещасття
Сократ

Знання відкривають людині вікно у світ, дають можливість займатися улюбленою справою, допомагають досягати бажаного. Прагнення до знання — одна з основних рис людини. Ще в давнину людина прагнула пізнавати навколишню природу. Спочатку це була практична необхідність — потрібно було добувати собі їжу, захищатися від диких тварин. І люди почали вивчати світ, в якому вони жили. Перші знання мали дуже велике значення для людства. Так, без календаря було неможливе землеробство, а винахід вогню змінив багато чого в житті первісних людей: вони навчилися готувати їжу, виплавляти метал, охороняти своє житло.

У цей же час було закладено початок більшості сучасних наук. У першу чергу розвивалися природничі науки, які мали практичне значення для життя

людини – географія, фізика, біологія. Крім того, людям завжди було цікаво знати про самих себе, ці знання потрібні, зокрема, для лікування хвороб. Людина живе в суспільстві і підкоряється його законам. Закони взаємин між людьми описують гуманітарні науки: література, суспільствознавство, право. Люди завжди прагнули знати про своє минуле – так з'явилася історія. Ці знання часто бувають дуже корисні: досвід наших предків допомагає і в сучасному житті.

На жаль, зараз умови життя, дрібні побутові турботи іноді пригнічують бажання отримати знання. Дуже страшним та небезпечним є невігластво. Неосвічені люди надмірно самовпевнені, іноді не розуміючи, що роблять, через свою неосвіченість і незнання можуть сліпо піти за ідеєю, навіть самої неправильною та небезпечною. Тому вони можуть стати причиною багатьох бід як окремої людини, так і цілої держави. Знання не так легко досягнути. Потрібно дуже старатися, докладати всі сили. Іноді виникають перешкоди: складно вирішити завдання, вивчити щось, знайти потрібну книгу, просто немає бажання вчитися... Але всі ці труднощі можна подолати. Головне – зібратися і трохи попрацювати, адже в результаті ти збереш цінні плоди.

В сучасному світі є багато джерел знань. Це Інтернет, телебачення і радіо, але найголовнішою була і залишається книга. Ніщо й ніколи не зможе її замінити. Колись давно книги були дуже дорогими, важкодоступними, але поступово все змінювалося. Люди ставали більш освіченими, при цьому почали поширювати книги, відкривати бібліотеки, більше читати, дізнаватися багато нового. Книги описують природу та саму людину з абсолютно різних сторін, але всі разом вони дають повний і докладний опис світу, роблять людину розумнішою, добрішою, душевно багатшою.

В історії існують приклади того, як люди, що володіють глибокими та всебічними (а іноді – енциклопедичними) знаннями, досягали великих висот. Біблійний цар Соломон попросив у Бога єдине благо – знання. За це він був нагороджений всім: багатством, мудрістю, любов'ю, довгими роками життя. Високоосвіченими, ерудованими людьми були художник, архітектор, вчений та інженер Леонардо да Вінчі, гетьман Богдан Хмельницький, вчений і поет Ломоносов. Вони якраз і є яскравими прикладами великої ролі знань, того, що знання можуть дати людині та як вплинути на її життя. Всі придбані нами знання додають нам сил. Маючи знання, людина переможе в будь-якій ситуації!

*Куля Вікторія,
студентка 4 курсу історичного факультету*

«Завжди кохай»
Епікур

Кохання в усі часи було головною рушійною силою людства на його шляху до гармонії життя. Коханню присвячено величезну кількість творів мистецтва та

літератури. На перший погляд суто особисте почуття деколи впливало на хід історії та вирішувало долі цілих держав.

Досліджували це незбагненне почуття вчені й поети. Цьому почуттю довіряли свою долю видатні самодержці та великі полководці. За час існування людства склалося безліч різноманітних теоретичних визначень кохання. Розмірковуючи над цим великим почуттям, я прийшла до висновку, що кохання найбільш властиве протиріччя в думках і вчинках закоханих. Наприклад, чоловік закохується в жінку, яка полонить його красою. Проходить час і він розчаровується у своїй обраниці, тому що крім краси в цій жінці немає нічого особливого. Так само й жінка, котра покохала свого лицаря за розум і сміливість, з часом може розчаруватися в непересічності кавалера і не захоче відчувати себе все життя дурною на тлі свого обранця. Хтось виходить заміж через гроші, а потім страждає через те, що чоловік день і ніч зайнятий справами й думає тільки про гроші, але ніяк не про свою супутницю життя. А ось союз на ґрунті сексу може загрожувати сильними муками ревнощів, оскільки люди в цьому випадку думають один про одного як про об'єкт бажань і ті ж самі думки приписують оточуючим.

А що ж таке любов і в чому полягає її сила?

Я вважаю, що таке почуття, як кохання, в першу чергу, повинно викликати бажання бути з певною людиною більше, ніж з будь-якими іншими людьми. У той же час любляча людина не повинна ні в чому обмежувати об'єкт свого кохання та давати йому можливість відчувати себе справжньою особистістю. З коханою людиною повинно з'являтися відчуття легкості й свободи, бажання зробити який-небудь благородний вчинок. Однак для того, щоб це все було присутнє, має бути взаємність. Якщо ж почуття буде одностороннім, то задоволення воно не принесе. Література різних епох сповнена прикладами одностороннього піднесеного кохання, яке в будь-якому випадку людину облагороджує, однак це далеко не те, що отримують закохані у разі любовної гармонії.

Мені здається, що кохання має як свої позитивні, так і негативні сторони. До позитивної сторони можна віднести прагнення закоханих принести один одному радість, здійснювати заради коханої людини сміливі, благородні, а часом і безрозсудні вчинки, присвячувати улюбленим вірші та пісні. Що стосується негативного боку кохання, то сюди б я зарахувала нездійсненні та необдумані обіцянки, наприклад, вічно любити один одного, жити щасливо й померти в один день.

На мою думку, будучи закоханим, все-таки потрібно думати про сьогоднішній і завтрашній день, а не про те, що з нами буде через п'ятдесят і більше років. Любов між двома людьми буде тривати стільки, наскільки кожен з них буде робити свій внесок у ці стосунки. А виконати це протягом усього життя не так вже й просто.

Іноді почуття закоханості може бути використано проти того, від кого воно виходить. Прикладом того може бути безліч бажань представниць прекрасної половини людства, які вимагають від шанувальника божевільних вчинків, що доводять їх відданість. Однак я зовсім не проти романтики у хорошому її розумінні. Адже без романтичних почуттів душа не здатна до польоту, вона як

магніт притягує до себе все найпрекрасніше. При цьому нам потрібно бути вдячним тим, хто викликає в нас такі почуття.

На завершення хочу сказати, що поки буде існувати людина, тема кохання залишатиметься відкритою. Однак це настільки старе та постійне відчуття, що навіть найсміливіші письменники-фантасти не можуть припустити, що може змінитися в цьому почутті в найближчі тисячі років.

*Макогон Анастасія,
студентка 4 курсу історичного факультету*

Кожна людина народжується для якоїсь справи. Кожен, хто ходить по землі, має свої обов'язки

Ернест Хемінгуей

Кожна людина – індивідуальність і має в собі певний задаток, який згодом розвивається, що є поштовхом до чогось великого. Люди народжуються, вмирають протягом всього життя мають певну ціль чи мету, яку бажають реалізувати. Наприклад, стати великим вченим чи просто льотчиком, і не важливо, чого саме вони прагнуть, проте на своєму шляху вони долають певні перешкоди, які з кожним кроком роблять їх сильнішими, витривалішими. І от пройшовши їх стають мудрішими. Головна цінність поставленої мети насамперед полягає в тому, щоб стати людиною з великої літери, але не просто назвою, а дійсно чимось величним: виховати в собі високі моральні якості, поводитися так, щоб виправдати своє існування на землі. У кожної людини є своя мораль, і саме від неї залежить, якою буде людина.

За словами Вільяма Барклайя "У житті людини є два великих дні -день, коли вона народилася, і день, коли вона зрозуміла, для чого". І це дійсно так, адже людина, коли підростає, обирає собі той шлях, який хоче пройти. На світі існує безліч професій, які приносять користь так чи інакше та мають досить важливе значення, але від нас самих залежить, як ми цю користь використаємо, чи буде те на благо інших, чи ні. Адже люди в деякій мірі егоїсти, які піклуються лиш про себе, а інтереси інших їх як не хвилювали, так і не хвилюють. Часто людина грішить тим, що будує якісь величезні плани, мріє про високе життя і не вміє бути уважною до щоденних потреб своїх ближніх. Але ми повинні докласти максимум зусиль, щоб наше оточення було таким, в якому б гідно могли жити наші нащадки.

Людина, прийшовши у цей світ має певні обов'язки, які виконує протягом свого життя: чи то хорошого друга, який здатний прийти на допомогу, визволити з біди і не заздрити щастю інших людей; чи то хороші син або донька, які здатні забезпечити своїм батькам спокійну старість, чи то створити хорошу сім'ю і бути прикладом для своїх дітей.

Цінність життя людини повинна вимірюватися кількістю добра та любові, вкладених нею у кожному, нехай і невеличку справу. Люди повинні жити в дружбі, злагоді, допомагати один одному. Але та допомога тільки тоді буде шляхетною,

якщо вона є безкорисною. Ми із самого дитинства живемо в суспільстві, серед інших людей і постійно відчуваємо на собі їхню опіку та внутрішню потребу якогось ставлення до них. Вже самою природою передбачено, що сильніший повинен піклуватися про слабшого. І, власне, сила сильного полягає в тому, наскільки він використовує її для служіння іншим. Батьки не просто виховують нас, дітей, забезпечують їжею, одягом, спрямовують до знань; вони люблять і піклуються про нас. Мама не сподівається якоїсь особливої нагороди від дитини; вона просто любить її, і цього їй досить. Так може будуватися і суспільне життя.

Кожен з нас, я вважаю, має своє особисте покликання. Навіть якщо не відчуваємо у собі здібностей до мистецтва, науки чи спорту, то все одно можемо розвивати в собі щедрість, терпимість, порядність та інші чесноти, яких нам дуже часто бракує у житті. Для кожного із нас дуже важливим є те, як ми зуміємо поводитися у дріб'язкових, буденних справах.

Отже, варто завжди пам'ятати, що не титул «Людина» повинен прикрашати нас, а ми своїми вчинками та діями маємо довести, що заслуговуємо на цю нагороду!

*Пелехацька Тетяна,
студентка 4 курсу історичного факультету*

Проблема довіри між людьми

Починаючи з первісного періоду існування людини і до сьогодні існує і думаю, буде існувати проблема, яка не дуже висвітлена в науковій чи науково-популярній літературі – це питання довіри. Якщо заглянути у словники, то довіра характеризується як категорія соціологічно-психологічна, що позначає відкриті, позитивні взаємовідносини між людьми, які відображають впевненість у порядності іншої сторони. Іншими словами, якщо ти довіряєш людині, значить, віддаєш у її руки певну частину «себе», або розказуєш ту чи іншу інформацію. Мабуть, не часто, а то й ніколи, більшість із нас не замислюється над тим – чи можна зараз комусь довіряти на усі 100% або ж принаймні на 80-90%. Так, звичайно, одним із аргументів у виправданні цього є те, що кожний із нас має таких друзів, яким може довірити найзаповітніші таємниці. Але чи готові ви пройти випробування такої дружби, що буде, якщо на кону стоятиме ВАШЕ і ЇХНЄ життя, який тоді буде вибір? Уберегти себе? А може пожертвувати дружбою і безтурботно насолоджуватися життям. Питання одне із категорії неприємних.

XXI століття. Час непередбачуваний, можна сказати – страшний. Якщо проаналізувати ЗМІ, то дійдемо висновку: ніхто не знає, що відбудеться через секунду. Із розвитком комунікацій, можливостей та гонитви за вигодою хороші людські стосунки – це справжня розкіш. Чи було у вас таке, що хтось розказав ваш секрет, відкрито чи приховано заздрив вам, а може, недотримав обіцянки? На жаль, із впевненістю можна сказати: таке було у всіх, і добре, якщо один раз, а не більше.

Все більше чуємо як знайомі говорять, що не можна нікому довіряти. І недарма існує вислів: «Навіть власна тінь вас покидає, коли ви зайшли у темноту». Довіра – це та річ, яка здобувається дуже важко й довго, а втрачається її легко. Якщо людина зраджує, робить на зло чи на вигоду тільки собі, тоді вважаю за потрібне внести її до списку недовірених осіб. Натомість людина розважлива, надійна та терпляча буде постійно вашим супутником у житті. Довіра перевіряється справами та часом.

Чи може людина не довіряти нікому? Думаю, що це дуже важко. Адже існує коло людей, яким ми довіряємо на підсвідомому рівні, люди, які хочуть для нас тільки найкращого – наші рідні, справжні друзі тощо. Ми довіряємо і очікуємо, що ця довіра виправдається. Хоча бувають випадки, на жаль, що така довіра не виправдовується. Тоді ми засвоюємо гіркий досвід, і довіряти тим людям більше не будемо так, як це робили до зради.

Чому ж сьогодні у ставленні до нас відбувається так багато негативних моментів: образи, зради та не виконання обіцянок? Як на мене, справа полягає у нашій культурі, вихованні, життєвих цілях, правилах соціуму чи колі спілкування, в особистому переконанні тощо. І цей список можна продовжувати.

«Довіряй, але перевіряй!» – стародавній вислів актуальний зараз як ніколи. Довіра в сучасному побутовому житті, політиці, громадському житті, бізнесі є найдорожчою монетою розрахунку у між людських відносинах. Здобувши її, цінуйте та бережіть, адже вартість людини вимірюється вагою її слова. На жаль, у людей, які розчарувалися у тих, кому довіряли, дуже важко здобути довіру. І це не дивно. Як писав Е. Ремарк: «ідеальних людей немає, якби вони були, їхнє місце було б у музеї». То ж потрібно добре думати перед тим, як щось робити чи комусь щось говорити, щоб не потрапити у неприємну ситуацію – розчарувати людей.

Отже, довіра – здатність однієї людини довіряти іншій, спираючись на знання про неї, ваші відносини, власне відчуття тощо. Повертаючись до теми, хочу зазначити, що довіра – це також людське благо, яке так рідко зустрічається у світі безкінечного гоніння за багатством. Зради виховують у нас одинаків, які бажають піклуватися лишень про себе, відштовхуючись тільки від власного вміння і звертаючись за допомогою соціуму лише в крайніх випадках. Але закриватися недовірою назавжди неможливо, треба вміти оцінювати людей та їх вчинки, намагатися бути відкритішим, не брехати, і тоді поводження з вами буде відповідне. Якщо навіть ви отримали зрадницький ляпас, не засмучуйтесь, а усміхніться й продовжуйте жити далі, бо ви отримали досвід.

*Тютюнник Микола,
студент 4 курсу історичного факультету*

«Роби свою справу чесно, з душею, - і твоє до тебе прийде!»

Богдан Ступка

Сьогодні, у час розвитку інноваційних технологій, людина не може всього знати. Але якщо кожен з нас буде знати добре свою справу, то суспільство буде розвиватися і досягати значних успіхів у різних галузях життя.

Найголовнішою, на мою думку, є професія вчителя, адже саме він навчає нас життя. Хороший вчитель має хороших учнів.

Видатний педагог Антон Семенович Макаренко здійснив у педагогічній практиці дослід масового перевиховання дітей-правопорушників у трудовій колонії. Він вірив у свої сили, і йому вдалося реалізувати свої плани в життя. Завдяки роботі над собою він став вчителем, який перевиховав сотні дітей і цим самим врятував сотні життів, адже більшість правопорушників змогли повернутись до нормального життя, створили сім'ї та принесли користь суспільству.

Автор основної думки мого роздуму – талановитий український актор театру та кіно Богдан Сильвестрович Ступка, який власним прикладом показав, що це не пусті слова. У 1961 р. Богдан закінчив акторську студію при Львівському академічному драматичному театрі ім. М. Заньковецької, а згодом працював у цьому театрі. Пізніше доля завела його до Київського академічного драматичного театру ім. І.Франка. Богдан дуже любив свою професію й увесь час прагнув до вдосконалення. Він вкладав душу в гру, і це викликало захоплення глядачів.

Я стовідсотково погоджуюся зі словами актора і дуже шаную Богдана Ступку та його творчість. Я завжди із задоволенням переглядаю фільми за його участю, серед яких є багато історичних осіб. Він грав гетьманів Івана Брюховецького («Чорна рада»), Івана Мазепу («Молитва за гетьмана Мазепу»), Богдана Хмельницького («Вогнем і мечем»), а також Чингісхана («Таємниця Чинхісхана»). Богдан Сильвестрович отримував від своєї роботи задоволення, а отже, як стверджують психологи, він був щасливою людиною.

Ще одним прикладом «людини своєї справи» є відомий український боксер Олександр Усік, який викладається на ринзі на повну силу та досягає успіху.

Моя розповідь буде не повною, якщо я омину професію лікаря. Лікар – це людина, яка несе відповідальність за людське життя, і за помилку він платить найдорожчу ціну. А всі ми хочемо лікуватись у хороших лікарів, отож замислюємось над власним навчанням.

Отже, для того, щоб досягти успіху, треба наполегливо працювати, обрати заняття, яке приносить задоволення, та постійно удосконалюватись, надихаючись прикладом великих людей. Я також мрію досягти успіху у власній справі – в історії, а для цього потрібно докласти багато зусиль. І ось коли вже нічого не хочеться вчити, то дивишся на приклад великих людей, і в тебе виникає бажання

продовжувати вчитись. Тому слова-заклик Богдана Сильвестровича Ступки, на мою думку, будуть актуальними завжди.

*Тютюнник Микола,
студент 4 курсу історичного факультету*

«Давайте берегти ліси!»

Кожна людина є частинкою природи. Коли люди вдихають забруднене повітря, бачать в річках мало води та зрубані дерева, стає сумно за майбутнє нашої природи. За останні 50 років у світі було знищено майже 50 % усіх зелених насаджень. Але не потрібно забувати, що ліс – це «легені планети». Про це свідчать такі дані: в 1 кубічному метрі повітря у великому місті міститься 36 тис. бактерій, у лісі – лише 5 тис.; за добу гектар листяного лісу виділяє 2 кг фітонцидів, хвойного – 5 кг, а ліс, в якому росте лише ялівець, – до 30 кг фітонцидів; за рік гектар лісу поглинає з повітря 50-70 т. пилу; каштанове дерево очищає 20 тис кубічних метрів повітря; гектар лісу за рік поглинає 5 тон вуглекислого газу і виділяє 10 т. кисню.

Нещодавно я прочитав статтю, в якій йшлося про те, що люди вирубують ліси та це негативно впливає на стан довкілля. На жаль, таких випадків останнім часом все більше й більше. Чому ж так стається? Невже людство перестало шанувати природу? Чи є такі вчинки моральними?

Ми знаємо, що мораль – це сукупність правил і норм поведінки, якими люди керуються у своєму житті. До того ж це ще й оцінка людської діяльності з погляду добра і зла. «Золоте правило моралі» вимагає від людини керуватися в стосунках з іншими такими ж нормами, які б вона дозволила щодо себе. Золоте правило заперечує егоїзм. Отож, людина яка вирубує дерева без потреби задля власного збагачення, діє неморально й шкодить природі, адже дерева очищають повітря та затримують вологу. Така людина робить собі добро, а жителям гірських районів – зло, бо вони потім страждають від повеней.

Так, можливо, людина, яка зрубала дерева, не мала іншого вибору, бо має родину, яку потрібно забезпечувати, а іншої роботи в селі немає. Проте це не виправдовує її. До того ж, такі випадки зустрічаються рідко. Зазвичай, люди свідомо обирають таку роботу задля збагачення, хоча мають можливість заробити собі на життя іншим способом. На такий вибір впливає моральна свідомість, яка повинна бути у кожної людини. Моральна свідомість – це норми та принципи поведінки, емоції та почуття, вольові акти й цільові установи. Моральна свідомість відображає життєво-практичний досвід людей. Поза свідомістю моралі не існує. Моральність та свідомості притаманні тільки людині. Найпростіші форми моральних принципів називаються нормами, вони засвоюються з дитинства й формують особисті моральні якості та принципи. Керуючись власними принципами, людина обирає собі певну норму поведінки.

Моральна діяльність виявляється у свободі вибору, у співвідношенні цілі та способу діяльності, мотиву та результату. Будь-який вчинок можна оцінити за мотивом та результатом, причому результат є важливішим. Моральна діяльність складається з моральних вчинків. Моральний вчинок є одиницею поведінки. Сукупність моральних вчинків складає лінію моральної поведінки.

На жаль, сучасна людина мало цінує природу. Це пов'язано з тим, що вперед пішла науково-технічна революція, й людина вважає, що вона не так залежить від природи, як, наприклад, у попередні сторіччя. Проте це не так, бо у будь-який час, навіть у час розвитку технологій, для здоров'я людини необхідне чисте повітря, чиста вода та корисна їжа. Не слід забувати, що, заподіюючи шкоду природі, ми робимо гірше собі, бо ми є частиною природи й без неї наше існування неможливе. Тому який би не був мотив вирубки лісів, якщо він заподіяв шкоди хоча б одній живій істоті, то він є аморальним.

Вирубка лісів загострює й моральні відносини (сукупність людського спілкування в межах понять свобода, співчуття, відкритість, етикет, любов, дружба). На жаль, жителі гірських районів, які страждають від паводків, та місцева влада не завжди можуть протидіяти вирубці лісів, бо часто за цим стоять високопоставлені особи, які також забувають про мораль, ставлячи на перший план збагачення.

А скільки ялинок пропадає під час новорічних свят. При цьому частина з них не розпродується, а просто попадає на смітник. Щоб цьому запобігти, слід унормувати продаж ялинок. Бо як казав Омар Хайям: «Якщо тобі подобається квітка, ти її зірвеш, якщо ти любиш квіти, то будеш їх підливати та доглядати за ними».

Багато тварин і птахів змушені жити в містах, бо їхні дерева в лісі були зрубані. Сьогодні часто можна зустріти в центрі міста лісових птахів, які будують гнізда навіть на дахах багатоповерхівок.

Слід сказати, що вирубка дерев може бути й корисною, якщо вирубувати старі дерева, а замість них садити молоді та доглядати за ними. Тоді у природі все буде іти послідовно, бо молоді будуть змінювати старі, й так буде завжди. Адже повністю відмовитись від деревини людина не може, бо це є незамінний ресурс.

Тому варто пам'ятати, в якому скрутному становищі ти б не опинився, завжди обміркуй свій вчинок, перш ніж зробити, бо моральні відносини між людьми залежать від їхньої моральної діяльності, а моральна діяльність залежить від моральної свідомості.

Саме тому у нашому бурхливому XXI столітті треба навчитися цінувати природу, бо інакше можна дорого заплатити за погане поводження з нею. І це стосується не тільки дерев, що є лише частиною живої природи, а й води, повітря, ґрунту. Зокрема, весна 2017 року показує, що природа знаходиться у складному стані: постійні перепади погоди від холоду до спеки. Люди, які страждають на серцево-судинні захворювання, не встигають стежити за тиском. Людина не задоволена, що так «поводиться» природа. Тому варто замислюватися, чи подобається природі те, як з нею поводить людство. Отже, якщо дотримуватися правил вирубки дерев, то це буде корисно як для природи, так і для людства.

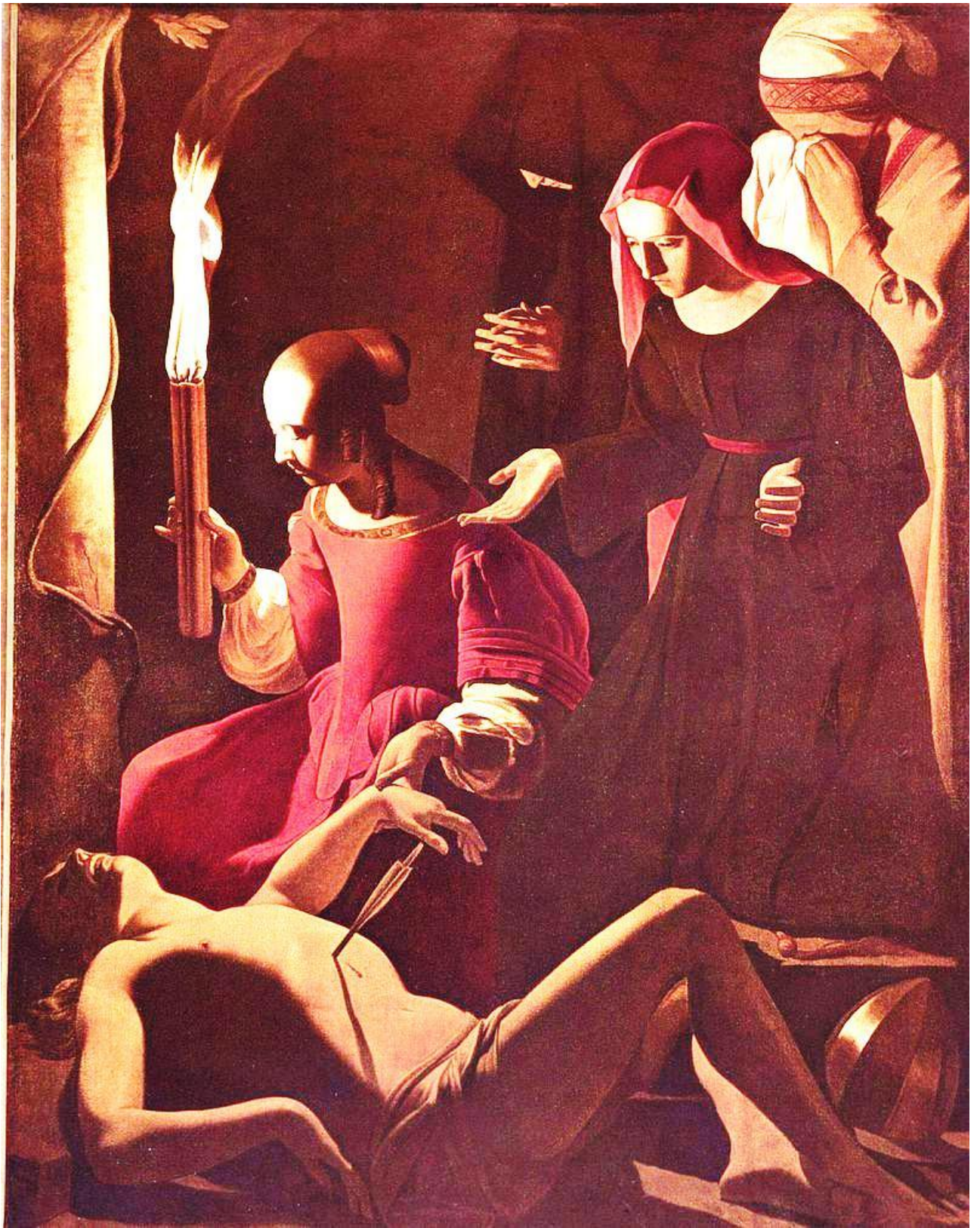

СПОГЛЯДАННЯ

Переді мною типова барокова картина французького художника XVII ст. Жоржа де Латура «Святий Себастьян та Свята Ірина». Її центром є стріла, що пронизує тіло християнського мученика Себастьяна. Вказуючи напрямок руху, за якими ніби обертаються жіночі фігури, вона вказує на безглуздзя руху, адже кінець його – кінець усього людського – смерть. Тому й обличчя центральної чоловічої фігури затінене. Колись воно світилося думкою й пристрасною, нещодавно – мукою... Тепер усе скінчилося, і це мертве обличчя втратило сенс. Натомість з тіні яскраво вихоплене гармонійне, прекрасне тіло мученика. Зупинивши його рух, стріла смерті не зруйнувала цієї гармонії. Вдивляючись у кожний віртуозний мазок на картині, я миттю ловлю себе на думці, що безсмертне не тіло – ця тлінна комбінація елементів, які природа доволіно може змішувати, мов божевільний гравець карти в колоді Таро, і навіть не душа, що так ніколи не вийде з крейдяного кола загадкового царства уяви, – безсмертна наша сутність, наше призначення, наша доля та відчай.

Нам тільки здається, ніби живемо мало, ніби життя коротке та нещасне, насправді ж, ми живемо вічно, а тому повинні завжди нести із собою почуття провини й відповідальності. Ким ти був і будеш – птахом, черв'яком, левом, черепахою – вмирати не страшно, страшно жити, несучи вічний тягар надії і відчаю, цю гірку долю людини. Ми чомусь чекаємо смерті не на краю пустелі й порожнечі, а в самому виривинні життя і, вмираючи, не вмираємо. Чому? Тому, що сутність наша проходить крізь віки й тисячоліття. Наша сутність, свідомість і звучання часів.

Смерть неспроможна знищити сенс буття, адже він полягає в любові. Любов'ю світяться жіночі обличчя на картині Латура. І хоча джерелом світла є факел, у мене виникає враження, ніби обличчя персонажів також здатні випромінювати світло, запалюватися вогнем. Напрямок «розгортання» світла є протилежним щодо напрямку «смерчоподібного» руху. У правому верхньому куті картини світла вже так багато, що зображена там жінка навіть затулила обличчя (хоча за сюжетом картини вона зробила це, бо плаче). Здається, наступної митті вона опустить руки і з обличчя полетиться нестримне, сліпуче світло, що змінить усе навкруги... Втім, минають хвилини, роки, століття, а світлоносне обличчя залишається закритим.

Ж. де Латур. Святий Себастьян та Свята Ірина

Схід – справа тонка

Навколо мене цілковита тиша. Ніщо не заважає слухати голос природи. Відомий та незбагнений сад каміння. Вишуканість ікебани. Стрімкі й лаконічні риси туші на шовку картин. Так непомітно перетинаєш межу століть. Робиш спробу налаштуватись на потрібну хвилю. Відкидаєш метушню, зайве, залишаючи саму суть, вірніше – душу суті. Почуваєш себе невід'ємною часткою світу природи, бачиш красу поруч кожного дня, кожної миті. Вчишся знаходити її величність – Гармонію.

XVII ст. Важке для слов'янської мови й незвичне для написання ім'я – Мацуо Басьо. Дивовижний поетичний жанр – хоку. Усього три рядки. Частіше за все – якість несподіване порівняння:

В небі такий місяць,
Немов дерево спилено під корінь:
Біліє свіжий зріз.
***

Тиха місячна ніч...
Чутно, як в глибині каштану
Ядерце гризе черв'як.

Навіть три крапки – не просто розділовий знак наприкінці речення. Це попередження. Це запрошення прислухатися. А далі, як у дитинстві, десь на грані реальності – казки-вигадки:

Чутно, як в глибині каштану
Ядерце гризе черв'як.

Короткі пейзажі – настрої, з несподіваним блискавичним баченням, ніби дитячими очима, лаконічно й влучно:

Як розлилась ріка!
Чапля бредє на коротких ніжках –
По коліно у воді.
***

Осінь. Ранній присмерк.
Павіть гола, а на ній
Гайворон сидить...
***

Заночуйте просто неба,
Тоді й збагнете вірші мої!
Осінній вітер.

Навіть відразу не визначиш, де закінчується матеріальне, конкретне й починається асоціація, спогад, висновок-переосмислення.

Приходить настрої. Це навіть не запрошення до роздуму – ти просто потрапляєш у течію великої ріки, яка вже існує сама собою, поза мисленням і

свідомістю, і ти зараз стаєш її часткою, її краплиною. І, розчинившись у Всесвіті, ставши часткою великого плину часу, починаєш бачити душі навколишнього:

Верба схилилась і спить.
Здається мені, соловей на гілці –
Це її душа.

*Ярич Володимир,
студент 4 курсу історичного факультету*

«Ми розіп'яті на циферблаті годинника»
Станіслав Єже Лец

На історію України важко подивитися без співчуття. Впродовж століть на українських землях зіткнулися інтереси самостійників із загарбницькими й визискувальними бажаннями сусідів – монархів. Найкраще про цю ситуацію сказали великі українці: Тарас Шевченко та Юрій Горліс-Горський. Кобзар зазначив: «Українська земля вкрита трупами ворогів», і це закономірно, адже висловив повстанець: «Воля або смерть». Народ, який бореться за власну незалежність на своїй землі, завжди перемагає загарбників.

Під висловом Станіслава Леца, який взятий за епіграф, автор розуміє явище циклічності історії, історії, з якої український народ ніяк не може зробити потрібних висновків і знову поповнює багаж гіркого досвіду. Дані свідчення визначаються з відношення українців до своєї національної пам'яті, таке враження, що ще декілька років назад для нашого суспільства існувало тільки поняття сьогодні та майбутнє, а самі громадяни керувалися економічними й меркантильними факторами. Потужно в дзвони забили події 2013 – 2014 рр., і цей відгомін ми продовжуємо чути й сьогодні, тай не відомо, допоки він продовжиться? Лише зараз, після жакливих подій майдану й війни, ми починаємо розвінчувати міфи та руйнувати стереотипи. Подальший текст – це кричущі думки проблеми нашого суспільства.

«Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Скільки правди в словах відомого українського історика Дмитра Івановича Яворницького. Вислів стосується й української нації, чию історію замовчували, змінювали, гіполізували впродовж століть. Саме так подавали історичний наратив історичні школи наших монархічних сусідів, а в ХХ ст. й взагалі історію України писало КГБ. Як наслідок – велика кількість неподоланих стереотипів, білих плям у рідній історії, які привели до трагедії 2014 року.

«Щоб заволодіти майбутнім, люди змінюють минуле», – вислів чеського письменника-емігранта Мілана Кундери найкраще й лаконічно характеризує українсько-російські відносини. Саме через велику кількість стереотипів у викривленому погляді на історію сьогодні український народ веде чергову війну – війну за соборність. Ситуація явно засвідчила, що нація не зробила висновків із

власної історії і дозволила небратній Росії встромити ніж в спину в такі важкі часи.

Після вищезазначеного питання «Чи можливе майбутнє без правди минулого?» стає риторичним. А чи можливе починати людське життя з 25 років? Однозначно – ні. Українському народові, який таврують відомим Гегелівським принципом про бездержавну націю, безперечно, потрібно вивчати правду минулого. Потрібно зрозуміти той генетичний зв'язок між майбутнім, теперішнім і минулим. Перед українсько-російською війною набирала свої оберти війна інформаційна, яка відбувається й сьогодні і триватиме й після завершення подій на Сході України. Безперечно, історія циклічна. І щоб не помилитись зараз і в майбутньому, ми повинні знати правду минулого. Однозначно, аксіомою являється наступний вислів: «минуле – важливий елемент/фундамент для побудови майбутнього».

Підтримую вислів: «Правда завжди повинна залишатися собою, якою б вона не була». В історії кожного народу є неприємні моменти, і українська історія не виняток, але ця правда потрібна для того, щоб зробити висновки й набратися досвіду. Промовистими являються слова ведучого програми «Машина часу» Андрія Охрімовича: «Незнання історії не звільняє нас від відповідальності». Щоб розбудувати сильну Україну в майбутньому, ми мусимо звернутися до правди минулого.

*Юрчак Тетяна,
студентка 4 курсу історичного факультету*

*«Гірка образа стала поміж нами і тихо гасне полум'я свічі,
Як легко поєднатися тілами, як важко поєднати дві душі...»*

Володимир Шинкарук

На початку XXI століття, коли завдяки шаленому темпу розвитку технологій зростає й чисельність населення планети, доволі актуальними є питання взаємовідносин між людьми, зокрема, стосунки між чоловіком та жінкою.

Не секрет, що Україна є лідром Європи за кількістю укладених шлюбів і, водночас, розлучень. І в підтвердження цьому трішки статистики: за даними Держкомстату на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисяч розлучень. Тобто, розлучаються 44,3% подружніх пар. А якщо взяти до уваги цивільні шлюби, які також розпадаються, то рівень розлучень в Україні, за даними фахівців, сягає 61%. Розпадається більш як половина пар! Це найвищий показник у Європі за даними Євростату.

І хоч в інших країнах Європи та СНД відсоток розлучень дещо менший, все одно залишається той факт, що будувати міцні й довготривалі стосунки молодим парам стає дедалі важче.

Чому так? Які ж причини слугували створенню кризи у стосунках між чоловіком та жінкою? Згідно з інформацією, отриманою завдяки соціологічним

опитуванням, головна причина – це конфлікти. Інше питання, на якому ґрунті вони виникають, (внаслідок невміння стримувати свої емоції, побутових чи інших причин), та якщо добряче порозмірковувати над цим питанням, то стає зрозуміло, що справа тут явно не у конфліктах. Хіба сімейні подружжя не конфліктували 50 чи 100 років тому? Звичайно, були непорозуміння у будь-яких сімейних пар у всі часи. Та що ж такого трапалося в нашому суспільстві, що за останні 20-30 років конфлікти стали настільки масштабними, що почали «давити» чи то на сімейні, чи то просто на близькі стосунки між хлопцем і дівчиною?

Моя відповідь – конфлікти не стали глобальнішими. Непорозуміння не стали значущішими. Проблеми не стали такими, які не можна би було вирішити. Просто змінилися цінності. Цінності, які раніше не дозволяли «руйнуватись» сім'ям, розходитися молодим парам, зазнали катастрофічних зміщень.

Сексуальна революція, яка відбулася у світі (найбільш відчутно у Європі та Заході) протягом 1960-1970-х рр., дозволила без сорому (по взаємній згоді, звичайно) обирати собі партнера для задоволення сексуальних потреб на одну ніч. Внаслідок цього люди стали не лише вільними в інтимних питаннях, але й безвідповідальнішими. Оскільки коли ти повністю вільний, єдиний, хто тебе може контролювати, – це ти сам. Люди часто не знають, що їм робити із тією свободою, яка у них є.

Глобалізація змінила вектор погляду на життя та взаємовідносини між людьми. Оскільки пришвидшився темп життя, у людей стало менше часу, ніж було раніше на те, щоб побути наодинці із собою, ґрунтовно порозмірковувати, що є дісно важливим, що насправді має цінність. Менше часу на те, щоб побути із сім'єю. Потрібно заробляти на життя, потрібно багато чого встигнути. Достатнього часу на відпочинок немає. Часу взагалі обмаль! Цінністю стали гроші замість міцних стосунків. Цінністю стала свобода вибору хлопця чи дівчини на одну ніч, аби задовольнити себе, замість пошуку людини, яка буде підтримувати тебе протягом усього життя та буде завжди з тобою. Пофліртувати одного разу й переспати з кимось легше, ніж щоденно докладати зусиль для зміцнення стосунків. Останнє вимагає багато часу та енергії. А часу ж то обмаль. Сил також бракує, адже ми їх витрачаємо, зазвичай, на те, що в кінцевому рахунку має не таке вже й велике значення.

Цінності. Їх відсутність або заміна на речі, які насправді не є цінними, призводить до того, що мільйони людей є нещасливими.

Кажуть, що перед смертю не надихаєшся. Та саме завдяки, вірності та дотриманню своїх цінностей можна буде видихнути на повні груди.

Для нотаток